

Renbruksplan – från tanke till verklighet

Hanna Vestman

© Skogsstyrelsen, Maj 2014

Författare

Hanna Vestman

Omslagsbild

Hanna Vestman

Upplaga

Finns endast som pdf-fil för egen utskrift

Best nr

1858

Skogsstyrelsens böcker och broschyrer
551 83 Jönköping

Innehåll

Förord Skogsstyrelsen	5
Förord författaren	6
Sammanfattning	7
1. Inledning	8
1.1 Problemformulering, frågeställningar och syfte	8
1.2 Bakgrund	9
1.1.1 Renskötsel	19
1.2.2 Äganderätt och nyttjanderätt i renskötselområdet	12
1.2.3 Skogsbruk och rennäring	13
1.2.4 Rennäringens rättigheter	14
1.2.5 Certifieringens riktlinjer	16
2. Material och Metod	18
2.1 Tidigare studier	19
2.2 Enkätundersökning	19
2.2.1 Felkällor och svarsfrekvens	20
2.3 Intervjustudie	22
2.4 Dokument- och litteraturstudie	23
3. Resultat	24
3.1 Kartläggning av processen Renbruksplan	24
3.1.1 Ökad dialog mellan skogsbruket och rennäringen	24
3.1.2 Renbruksplanen - från tanke till verklighet	26
3.1.3 Renbruksplan blir regeringsuppdrag	27
3.1.4 Tidslinje	29
3.1.5 Grundtanke och syfte med Renbruksplan	30
3.1.6 Att upprätta en Renbruksplan	31
3.1.7 Exempel på användande av RBP	33
3.1.8 Finansiering	36
3.1.9 Framtid	37
3.1.10 Rennäringens adaptiva kapacitet	38
3.2 Kännedom och användning av RBP hos samebyarnas medlemmar	39
3.3 Underlag för framtida arbete med RBP	41
3.4 Fördjupad beskrivning av samebyarnas användning och syn på RBP	43
3.5 Involverade myndigheter och tjänstemäns tankar om RBP-processen	44
4. Diskussion	48
4.1 Renbruksplan – en komplex historia	48
4.2 Renbruksplanens betydelse för rennäringens resiliens	49
4.3 Utveckling och framtid för RBP	51
5. Litteratur/källförteckning	53

Förord Skogsstyrelsen

Skogsstyrelsen har ett regeringsuppdrag att upprätta Renbruksplaner (RBP) för samebyarna i samverkan med Sametinget. RBP upprättas genom ett antal ingredienser – beteslandsindelning, fältinventering, omvärldsfaktorer och GPS på ren – som var och en utgör en pusselbit för att åstadkomma en bra planprodukt.

Under drygt tio år har upprättandet av RBP ägt rum. Först i en liten omfattning på försöksstadiet med 2 samebyar för att i nuläget omfatta 50 samebyar som börjar att ha en grundversion av en samebyvis plan. Det är sannolikt så att det först med kunskap och tillgång till modern GIS-teknik och fjärranalys som RBP är möjliga att praktiskt förverkliga. Resultatet utmynnar i detaljerad planprodukt lagrad i RenGIS som kan användas på flera sätt vid kommu-nikation såväl inom samebyn som med andra aktörer.

De långsiktiga effekterna av RBP förväntas ge en verksamhetsnytta för både samebyar, myndigheter och markanvändande aktörer. För att få en bild av renbruksplanernas framväxt men också hur väl det är förankrat och betydelsen som planeringsunderlag har detta examensarbete genomförts av Hanna Vestman på Jägmästarprogrammet vid SLU i Umeå. Skogsstyrelsen var intresserad av att få en studie gjord av renbruksplanernas förväntade målsättning och genomslagskraft.

Skogsstyrelsen vill framföra sitt stora tack till Hanna och SLU som arbetat med rapporten.

Skogsstyrelsen har haft rollen som handledare men det som skrivs i rapporten är författarens egna resultat och diskussioner.

Vilhelmina 15 maj 2014

Specialist skogsbruk-rennäring

Förord författaren

Denna rapport har skrivits som ett examensarbete på Magisternivå 30 hp inom Jäg-
mästarprogrammet vid institutionen för skoglig resurshushållning, Sveriges lantbruks-
universitet i Umeå. Examensarbetet har genomförts i samarbete med Skogsstyrelsen.

Arbetet har även ingått i det EU finansierade BalticSea Region-projektet Baltic Land-
scape, vars mål är att visa exempel på hur nyttjandeanspråk och markanvändningskon-
flikter kan hanteras på ett bra sätt. Projektet har sin utgångspunkt i konceptet Model
Forest, som arbetar med frågor om långsiktigt uthålligt brukande av landskapet med
hänsyn till olika intressen och värderingar. I det aktuella fallet – Vilhelmina Model
Forest – finns sedan tidigare ett etablerat samarbete med kanadensiska partners i form
av Prince Albert Model Forest och University of Saskatchewan. I samband med detta
har ett utbyte mellan Sveriges Lantbruksuniversitet och University of Saskatchewan ägt
rum där en kanadensisk student, Astri Buchanan, genomfört ett masterarbete om adaptiv
kapacitet i ett svenskt renskötselssamhälle.

Ett särskilt tack riktas till Bröderna Edlunds fond som finansierat studentutbytet mellan
ovan nämnda universitet i Kanada och Sverige. Genom detta har man bidragit till
genomförande av de båda examensarbetena och ett fortsatt kunskapsutbyte mellan
Vilhelmina och Prince Albert.

Ett hjärtligt tack till de renägare som deltagit i enkätstudien, och till de utvalda som
ställt upp och svarat på intervjufrågorna. Ert deltagande har varit av största vikt för detta
arbete. Jag är också mycket tacksam till alla de övriga personer som jag kommit i kon-
takt med under arbetet, och som generöst delat med sig av sina upplevelser och kunskap
rörande markanvändning, rennäring och skogsbruk. Tack till mina handledare; Gun
Lidestav för idé och vägledning, och Leif Jougda på Skogsstyrelsen som alltid visat ett
positivt engagemang och varit ett stort stöd under arbetets gång.

Slutligen hoppas jag att det här arbetet kan ge dig som läsare en ökad förståelse för
vikten av att se saker från olika perspektiv. Ögat ser bara vad huvudet är berett att förstå.

Umeå 8 februari 2014

Hanna Vestman

Sammanfattning

Renbruksplan (RBP) är ett kommunikations- och planeringsverktyg skapat för Sveriges samebyar. År 1999 genomfördes en förstudie och idag, 15 år senare, har 50 av Sveriges 51 samebyar påbörjat arbetet med renbruksplaner. Idag används RBP av renskötare för att planera sin dagliga verksamhet och som ett stöd i diskussioner med olika typer av markanvändare för att kommunicera och visa rennäringens verksamhet.

Vägen fram till dagens Renbruksplan startade redan under 1700-talet i och med gränsdragningen mellan Norge och Sverige. Renskötseln begränsades till Sverige och sommararbetet i Norge gick förlorat. Efterföljande århundraden fortsätter renskötselsamhället möta förändringar som påverkar dess form och utförande. Skogsbrukets intåg och snabba utbredning i Norrland skapar fragmentering och barriärer för renens långa årstidsbundna vandringar till betesmarkerna. I takt med den ekonomiska tillväxten tas mer och mer av den norrländska marken i anspråk av de som tämjer naturtillgångarna. Mineral, vatten, vind, och trä har blivit en ovärderlig tillgång för den svenska staten. Rennäringen, som en ekonomiskt liten näring, får problem att försvara sina rättigheter till markresursen gentemot andra aktörer.

Denna studie visar hur behovet av ett verktyg för att stärka rennäringens ställning som ett allmänintresse vuxit fram under en lång tid, för att blomma ut, och bli verklighet genom skapandet av RBP. Genom analys av dokument och intervjuer med renskötare och tjänstemän kartläggs processen med RBP, hur Åke Larssons idé växer genom intresserade och engagerade människor till att ingå i regeringsuppdraget Främjande av rennäringen. Studien visar också att verktyget har uppfyllt sina målsättningar och är väl etablerat bland samebyarna. I relationen med rennäringens initiala antagonist, skogsbruket, har hänsynen och samråden förbättrats sedan uppstarten av RBP. Genom detta har RBP ökat rennäringens adaptiva kapacitet och bidragit till bevarande av renskötselsamhället form och resiliens.

1. Inledning

1.1 Problemformulering, frågeställningar och syfte

Rennäringens markanvändning i Sverige har en månghundraårig historia men ger fortfarande upphov till diskussion och rättsprövningar (Moen 2006; SSR 2014b). Sedan 1700-talet har antalet naturresursnyttjande näringar stadigt ökat och konkurrensen om marken i Norrland likaså (Skogsstyrelsen 2010; Moen 2006; Hemberg 1999). Näringar så som gruvindustri, vattenkraft och skogsbruk har varit ekonomiskt viktiga för samhällsutvecklingen, både lokalt och nationellt, men de har också bidragit till förlust av naturvärden (Moen 2006; Sandström et al. 2006). För rennäringen med en verksamhet som är helt beroende av markernas produktion av betesresurs, och som påverkas starkt av klimat och väder, har den ökade konkurrensen om markområden begränsat renskötseln (Sametinget 2013c; Rennäringskommittén 1984). Konflikter har uppstått mellan rennäringen och andra markaktörer till följd av kontrasterande mål och otydlig lagstiftning (Moen 2006; SSR 2014b). Vem som har rätt att bruka marken är en komplex fråga och beslut tas på olika hierarkiska nivåer (Moen 2006).

Rennäringen är på grund av kulturell och historisk tradition sparsamt dokumenterad (Moen 2006; Samiskt informationscentrum 2014c). Då olika näringar omfattas av olika lagar, riktlinjer och policys gällande sina verksamheters markutnyttjande blir bevisning och dokumentation av dessa av stor vikt. Mellan skogsbruket och rennäringen fanns med anledning av detta ett ojämlikt förhållande, vilket skapade ett ensidigt beslutstagande rörande markanvändningen (Sandström et al. 2006; Hemberg 2001). Det dröjde lång tid innan man från statens sida aktivt började arbeta för en förbättrad dialog mellan dessa näringar. Skogsbruket har sedan en lång tid tillbaka planerat och kartlagt sin verksamhet med hjälp av Skogsbruksplaner (Ståhl, Wilhelmsson & Lämås 1994), vilket utgjort en inspirationskälla i utvecklandet av rennäringens kommunikations- och planeringsverktyg Renbruksplan (RBP) (Hemberg 1999).

Renbruksplan har nu funnits i drygt 14 år och dess måluppfyllnad och betydelse för rennäringens verksamhet och dess förmåga att möta allt fler konkurrerande markaktörer kan nu analyseras och utvärderas. Processen med framtagandet av Renbruksplan är intressant eftersom verktyget inte var ett statligt initiativ utan idén kom från användarna själva, rensköterna (muntlig kommunikation – Leif Jougda). Förutom RBP:s funktion som ett verktyg för planering av naturresursanvändning kan frågan ställas om dess existens på andra sätt har påverkat renskötselns verksamhet. Inskränkningar i rennäringens markrättigheter och utövande innebär en förlust av renskötselsamhällets elasticitet eller adaptiva kapacitet (Moen 2006). Med adaptiv kapacitet menas ett system eller samhälls förmåga att behålla sin grundform i en föränderlig omvärld, det vill säga samhällets anpassningsförmåga (Gunderson 2000).

Den statligt finansierade projektperioden för RBP avslutas år 2014 och framtiden för projektet Renbruksplan är därefter oviss både vad gäller huvudmannaskap och medel. Syftet med detta examensarbete är att ge en grund till den kommande utvärderingen som skall lämnas till Landsbygdsdepartementet i slutet av 2014.

Arbetets övergripande frågeställning är:

”Hur har processen med Renbruksplan (RBP) från tanke till genomförande gått till och på vilket sätt har detta bidragit till att öka rennäringens adaptiva kapacitet?”

Mer specifikt ska arbetet också besvara frågorna:

1. Vilka var målsättningarna inledningsvis? Har de uppfyllts och/eller förändrats över tid?
2. Vem/vilka har deltagit i/främjat utvecklingen av RBP?
3. Hur etablerat är verktyget och vad betyder RBP:n för de enskilda renskötsel företagens arbete respektive samebyarnas arbete idag?
4. Vilka konkreta uttryck för ökad adaptiv kapacitet kan identifieras?
5. Hur kan RBP utvecklas ytterligare?

Bakgrunden till utvecklandet av Renbruksplan kommer från den historiskt komplexa markanvändningen i Sverige. För full förståelse för arbetets övergripande fråga krävs att läsaren har kunskap om renskötselns historik i Sverige, dess utförande, behov och rättigheter. Arbetet inleds således av en bakgrund till ämnet markanvändning i Norrland och behandlar även den lagstiftning som berör rennäringens rättigheter. Resultatet består av två delar, en historisk tillbakablick och en utvärdering av etablering och användning. Resultatet baseras på litteratur-, dokument-, enkät- och intervjustudier. Arbetet avslutas med en diskussion om resultatet och frågeställningarna.

1.2 Bakgrund

1.1.1 Rensköttsel

Renskötseln bygger på renens förmåga att ta tillvara naturligt bete i det boreala landskapet. Trots att renen ses som ett domesticerat hjorddjur finns många likheter med vildren och caribou i vad gäller beteende och val av habitat (Ramberg Sivertsten 2012). Rennäringen är därför en extensiv markanvändare som kräver stora markarealer samtidigt som den i tid och rum är föränderlig beroende på årstid och väderlek (Rennäringskommittén 1984). Omfattningen av renskötseln och renens vandringsmönster gör den starkt beroende av att kunna nyttja alla delar av landskapet från fjäll till kust. Under årets säsongskiftningar rör sig renen fritt i landskapet i sökandet efter årstidsbundet bete. Säsongsflyttningarna beror av att renen har utvecklats i områden med hög spatial och temporal variation i tillgången på betesresurs. Detta har medfört att kroppsfunktionerna och näringsbehovet varierar extremt under olika årstider (Sametinget 2013c).

Det finns två typer av underarter av ren i Sverige, fjällrenar och skogsrenar (Samiskt informationscentrum 2014d). Fjällrenen vandrar i öst-västlig riktning mellan fjällregionen (sommar) och skogslandskapet (vinter). Skogsrenarna gör inte långa vandringarna som fjällrenen utan lever inom skogsregionen hela året.

Renen har en unik förmåga att smälta lav och kan således ta del av dess höga energinnehåll (Sametinget 2013c). Marklav utgör huvudföda under vinterhalvåret, men på grund av att laven är proteinfattig förlorar renen mycket muskelmassa. Om marklaven blir oåtkomlig på grund av exempelvis is och snö kan hänglav och växter med läg-

re näringsmässig kvalitet utgöra kompletterande föda. Mänsklig miljö-påverkan och skogsbruket har bidragit till minskad andel hänglav i skogarna, och tillsammans med det faktum att marklaven växer långsamt (10 procent per år) är betesresursen begränsad och känslig för överbetning enligt Sandström et al. (2006) och Sametinget (2013c). Under barmarkssäsongen består renens föda av olika typer av växter, svamp och lav (SSR 2014a). Renen har generellt svårare att tillgodogöra sig fiberrika växtmaterial, men dess största problem ligger i att klara snabba födomässiga näringsförändringar.

Fjällrenens årscykel börjar med kalvningen under våren då renen har rört sig upp mot fjällområdet. Sommartid befinner sig renarna på kalfjället bland annat på grund av insektssvärmningen och den varmare temperaturen på lägre altitud (Ramberg Sivertsen 2012; Sametinget 2013c). Efter brunsten i oktober börjar vandringen ner i skogsländet och vinterbetesmarkerna närmare kustregionen (för vissa samebyar) (Sametinget 2013c). Renen utnyttjar bestämda vandringsleder vid förflyttningar mellan betesmarkerna men på grund av omvärldsfaktorer, så som exempelvis vattenregleringar och bilvägar, är det på många ställen omöjligt för renen att följa sina invanda leder.

Den samiska befolkningen i Sverige har sedan 800-talet använt sig av tama renar, men det var först under 1600-talet som tamrenskötsel och nomadism blev praxis med förflyttningar över stora områden i sökande efter bra bete (SSR 2014a). Precis som andra näringar (skogsnäringen) har renskötselns form och behov förändrats genom århundradena (Emanuelsson 1997; Sandström et al. 2006; SSR 2014a). Dagens typ av pastoralism som ekonomiskt system och samhällsform har dock många likheter med den näring som växte fram under 1600- och 1700-talen (Sandström et al. 2006; SSR 2014a).

Samernas land Sápmi utgör ett stort område i Norge, Sverige, Finland och Ryssland (Samiskt informationscentrum 2014a). Detta område var till en början utan nationsgränser och samerna kunde röra sig fritt mellan länderna. Från 1500-talet finns belegg för att den samiska befolkningen var uppdelad i byar, något som är typiskt för nordliga fångstkulturer (Lundmark 1998). Byarna var i denna mening inte fysiska platser utan bestod av flera familjer med tillhörande mindre landområden, som tillsammans utgjorde omfattande områden i norra Skandinavien. Det var äldre betrodda medlemmar som skötte fördelningen av familjernas jakt- och fiskeområden. Ofta hade varje familj flera lotter som var lämpliga olika delar av året och som man förflyttade sig mellan skriver Lundmark (1998) i boken *Så länge vi har marker*. Under året genomförde man något som kan liknas vid en byastämma för att fatta beslut om markerna (Lundmark 1998). Det fanns inga markerade gränser för byarna men Kronan registrerade samlingsplatser under vintern och de olika byarnas fiskesjöar, vilket räckte för att få en uppfattning om deras omfång.

Till skillnad mot dagens samebyar var 1500-talets byar mer centrerade och runda för att passa fångstsamhällets resursutnyttjande (Lundmark 1998). De sträckte sig inte ned till den svenska kusten och Bottenviken som många av dagens fjällsamebyar. I och med att statens fogdar började driva in skatt i form av till exempel fisk och pälsvaror från samerna började deras områden benämnas lappskatteland. En jordebok skapades över dessa lappskatteland som klassades som enskild egendom, och som oftast var tydligt avgränsade från varandra.

År 1751 drogs Lappmarksgränsen som idag skiljer landskapen Norr- och Västerbotten från Lappland. Samma år regleras gränsen mellan Norge och Sverige, och i tillägget ”lappkodicillen” regleras även samernas rätt till renbete i de båda länderna (Lundmark 1998; Tidholm 2012). Många samer i Sverige flyttade sina renhjordar till den norska kusten under våren och tillbaka till den svenska sidan på senhösten (Samiskt informationscentrum 2014b). Samernas ställning och rätt till markerna var fram till denna tidpunkt stark, men i och med regleringen förändras förutsättningarna för den svenska renskötseln.

Redan innan unionsupplösningen år 1905 fanns missnöje från norsk sida med att de ”svenska” samerna använde mark på den norska sidan där jordbruken blev allt fler (Lundmark 1998). En ny konvention med reglering av samernas rätt till markanvändning i Norge började gälla 1919. Detta innebar stora begränsningar i renskötseln då många förlorade sommarbetesland för sina renar samtidigt som mark på den svenska sidan redan nyttjades av andra familjer med sina renhjordar. Den svenska staten beslutade därför om förflyttning söderut av ett stort antal familjer i Karesuandoområdet. Tvångsförflyttningen innebar vissa problem, till exempel sågs många av de flyttade familjerna som inkräktare av samer som redan bodde i områdena. Även formen av renskötsel kunde skilja sig åt mellan olika familjer och grupper. Till en början bedrevs renskötseln genom intensiv vallning av mindre renhjordar med nära kontakt mellan renskötare och renar. Runt 1920-talet övergick den intensiva renskötseln till en mer extensiv, bland annat på grund av tvångsförflyttningen. Mjölkningsen av renarna upphörde och hjordarna blev större och mindre intensivt vallade (SSR 2014a).

1.2.2 Äganderätt och nyttjanderätt i renskötselområdet

Sápmis renskötselområde inom de svenska gränserna utgör idag cirka hälften av landets yta från Idre i söder till Treriksröset i norr (Sametinget 2013b). Området innefattar sex län och är uppdelat i tre huvudområden; Året-runt-markar (renbetesfjällen), vinterbetesland och koncessionsområden. De 51 samebyarna (se figur 1) är uppdelade i tre typer: fjällbyar, skogsbyar och koncessionsbyar beroende på hur och var renskötseln bedrivs (Rennäringspolitiska kommittén 2001). Renskötselrätten tillfaller exklusivt den samiska befolkningen och grundas på urminneshävd. Undantag gäller renägarna i koncessionsområdena där en same innehar tillståndet till renskötsel men även icke-samiska markägare får inneha renar (SSR 2014a).

Figur 1. Karta över Sveriges renskötselområde och 51 samebyar. Grön linje markerar odlingsgränsen och grå linje visar Lappmarksgränsen. (Samiskt informationscentrum 2014).

Det exakta antalet renägare är något oklart, men en uppskattning är att det finns 4 600 renägare (inräknat personer utan samisk härkomst) varav 2 500 av dessa får sin huvudsakliga inkomst från renskötseln (Regeringen 2014; Sametinget 2014).

De renskötande samerna har enligt rennäringslagen specifika nyttjanderättigheter inom Sápmis renskötselområde, men områdena ägs inte av renskötsel-företagen (Rennäringskommittén 1984). Således kan sägas att både renskötarna och de registrerade markägarna har juridisk nyttjanderätt till samma mark, men delvis till olika nyttigheter som marken kan ge. Det innebär å ena sidan en inskränkning i markägarnas (privata så väl som bolag) äganderätt och å andra sidan en begränsning av urfolks rättigheter och rennäringslagen. Exakt hur rättigheterna och inskränkningarna skall definieras har genom åren varit föremål för många diskussioner och även rättsliga prövningar. Ett exempel är den så kallade Nordmalingsprocessen där ett stort antal privata fastighetsägare stämde tre Västerbottniska samebyar då de ansåg att dessa inte hade rätt att låta sina renar beta på markerna. Efter en 14 år lång rättslig process fastslogs att samebyarna hade rätt till vinterbete på markerna enligt sedvanerätt (SSR 2014b). Andra exempel på rättsfall där markägare stämt samebyar återfinns i Norrbotten och Härjedalen med olika utfall.

1.2.3 Skogsbruk och rennärning

Under 1800- talet ökade efterfrågan på virke allt mer i Europa och en exploaterande timmerfront rörde sig över kontinenten (Emanuelsson 1997). Timmerfronten omvandlade snabbt många ur- och naturskogar till ungskog eller kala hedar i södra Europa. Ungefär samtidigt inleddes den så kallade jordbrukskolonisationen i Norrlands inland vilket innebar en växande befolkning och ökat brukande av marken inom renskötselområdet (Länsstyrelsen Västerbotten 2005). Från och med år 1820 började det så kallade norrländska avvittringsverket på riktigt, vilket innebar att staten skiljde ut egen mark och privat skogsmark som skänktes till nybyggarna i form av skattejord (Lundmark 1998; Eliasson 2007). Samernas rättsliga ställning försvagades i och med detta och det var först efter en skrivelse till Kungl. Maj:t som hänsyn togs till samernas intresse (Lundmark 1998). Denna hänsyn tog sig form av att ett antal skattefjäll avsattes till samernas förfogande. Dock fanns det inget vinterbete för renarna inom dessa områden och efter en utdragen diskussion fick samerna rätt till vinterbete för sina renar på områden i skogslandet som man brukat av sedvana (Lundmark 1998).

Skogsbolagen började köpa avverkningsrätter på de skogsområden som tillfallit nybyggarna som husbehovsskog, och skogsavverkningsvolymen fördubblades under senare delen av 1800-talet (Eliasson 2007). Den selektiva dimensionshuggningen expanderade och den europeiska timmerfronten sköljde över Norrland från kust till inland i omgångar, vilket resulterade i utglesning av skogarna. Runt 1870 var Sverige världens största exportör av sågade produkter och allt virke kom från Norrland (Björklund 1984). De avverkade skogarna lämnades utan återväxtåtgärder, och det var först 1903 som lagstiftning om skyldighet att sörja för återväxt instiftades (Eliasson 2007). På 1950-talet intensifierades skogsbrukandet ytterligare och de omfattande trakthyggarna i Norrland, med stora kal- och brännhyggen fick sitt genomslag (Ebeling 1959; Lisberg Jensen 2011). En ökande exportmarknad och mekanisering gjorde det möjligt, och lönsamt, att kalhugga enorma skogsområden. Detta var starten för det moderna skogsbruket.

Skogsbruket i de norrländska skogarna med hyggen, markberedningar, planteringar och skogsbilvägar har bidragit till en fragmentering av landskapet, något som har försvårat den traditionella renskötelsen och renens årstidsvisa vandring mellan året-runt-markerna i fjällregionen till vinterbeteslandet närmare kusten (Eriksson & Moen 2008; Kivinen et al. 2012). Mosaiken av bestånd i olika åldrar, gödsling, exotiska trädslag (främst Con-torta) och hyggen påverkar betestillgång och renens rörelse i landskapet. Rennäringen påverkas på olika vis av andra markanvändare till exempel genom förändrad tillgång och möjlighet att nyttja renbete (Danell 2005; Widmark & Sandström 2012), samt att själva sättet att bedriva renskötelsarbetet förändras (Rennäringspolitiska kommittén 2001).

Skogsbrukets utveckling i Norrland, som en del i den omfattande samhällsomvandlingen, har inneburit nya förhållanden för rennäringen att anpassa sig till (Nilsson et al. 2010). Möjligheten för samebyarna att påverka skogsbrukets framfart har varit begränsad, något som dock har förbättrats de senaste decennierna tack vare en mer öppen dialog (Sandström et al. 2006; Wennström & Vestman 2012). Vid sidan av skogsbruket, som en av de stora omvärldsfaktorerna som påverkat rennäringen under lång tid, är vattenkraft, mineralutvinning, vindkraft, turism, rovdjur och infrastruktur exempel på andra markutnyttjande faktorer eller näringar som etablerat sig inom renskötelsesområdet (Hemberg 1999; Skogsstyrelsen 2010). När så många olika intressenter vill bedriva verksamhet inom ett begränsat område uppstår konflikter och frågan om vem som egentligen har företräde till marken och rätt att bedriva sin verksamhet blir en fråga utan tydligt svar i lagtexter.

Ett av många exempel på rennäringens ständiga kamp för rätten till brukande av sin mark är den senaste tidens diskussion kring gruvpolitik och prospektering inom renskötelsesområdet i Sverige. Angående en omtvistad gruvetablering i de Västerbottniska fjällen de senaste åren slog Bergsstaten fast att riksintresset värdefulla ämnen ska ha företräde framför riksintresset rennäring (Näringsdepartementet 2013). Detta är ett exempel som visar på rennäringens status och marginalisering i förhållande till andra kommersiellt större näringar.

1.2.4 Rennäringens rättigheter

Frågan om samers och rennäringens rättigheter gentemot andra markanvändare är tämligen snårig och svårtolkad. Definitionerna av rennäringens renbetesland är i gällande Rennäringslag (1971:437, 3§) i stort sett de samma som efter avvittringen under 1800-talets slut. Vad gäller samebygränser säger Rennäringslagen 6§ att renbeteslandet delas mellan samebyar i särskilda byområden, indelningen görs av Sametinget så att, citat:

”...områdena blir lämpade för sitt ändamål med hänsyn till betestillgång och övriga omständigheter” (7§).

Vid sidan av nämnda Rennäringslagen och Skogsvårdslagen (13b§, 18b§, 20§, 31§) där frågan om rennäringens markanvändning, hänsyn till rennäring och samrådspålit tas upp kan man även väga in grundlagen (förbudet mot etnisk diskriminering, egendomsskydd) och urminnes hävd i diskussionen (Rennäringspolitiska kommittén 2001).

Vidare kan nämnas Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna som Sverige måste ta hänsyn till som medlemsland i EU. Artikel 14 berör frågan förbud mot diskriminering av nationell minoritet (Mänskliga rättigheter 2013).

I en internationell kontext är samerna erkända som ett urfolk av FN, men ur ett rättsligt perspektiv har detta föga genomslag då Sverige valt att inte skriva under den internationella arbetsorganisationen (FN:s fackorgan) ILO:s konvention nr 169 om urfolks rättigheter (Sametinget 2013a). Det svenska FN-förbundet uppmanar Sverige att ratificera konventionen och ansluta till de övriga nordiska länder som lovat (Finland) eller redan har skrivit under avtalet (Norge och Danmark) (Oddasat 2012a; Oddasat 2012b).

För de stater som anslutit sig till konvention 169 följer ett antal bestämmelser och åtaganden till skydd för ursprungsfolkens rättigheter och integritet (Landsbygdsdepartementet 1999). Regeringarna måste bland annat samråda med folken i frågor som berör dem och ge förutsättningar för att dessa skall kunna bestämma över sin utveckling. En särskild stark punkt i konventionen handlar om markens betydelse för ursprungsfolken, och bestämmelser som skall, citat:

”säkra deras rätt till sådan mark som de under lång tid har innehaft eller brukat”

(Landsbygdsdepartementet 1999, sidan 13).

I Norge ändrades bevisbördan för sedvanerätt från samerna till markägaren efter att den norska staten ratificerat ILO konventionen (Hamilton 2003). I Sverige ligger ansvaret på samerna att bevisa sedvanerätt på markerna. Anledningen till att Sverige inte skrivit under verkar vara mångfasetterad, bland annat nämns i Statens egen utredning (Landsbygdsdepartementet 1999) att Sverige inte uppfyller konventionens krav på markrättigheter och att:

”argumentet mot en svensk anslutning har sin grund framförallt i den konfliktfyllda situation som råder när det gäller användning av mark inom stora delar av renskötseområdet”

(Landsbygdsdepartementet 1999, sidan 19).

Enligt Samiskt informationscentrum (upprättat av Sametinget) skulle en underskrift av konventionen i teorin innebära att samerna får rätt att äga och bruka traditionella land- och vattenområden och de naturresurser som finns inom dessa. Andra markaktörer så som skogsbruket skulle få svårare att bruka marken inom de samiska områdena utan tillåtelse (Samiskt informationscentrum 2013b). Folkrättsjuristen Mattias Åhrén skriver för Samiskt informationscentrum att ett införlivande av konvention 169 skulle ge samerna som urfolk rätt att ta del av vinst om så är möjligt från naturresursutvinnande företag, till exempel gruvor, som verkar inom samiska områden.

Regeringens replik i frågan om ratificering av konventionen är att riksdagen genom grundlagen har erkänt samerna som ett folk, samt att förvaltningsmyndigheter (exem-

pelvis kommuner) genom minoritetslagen ger möjlighet till inflytande och samråder i frågor som särskilt berör dem (Oddasat 2012b; SFS 2009:724). Genom instiftandet av den statliga myndigheten och det folkvalda samiska parlamentet Sametinget 1993 skulle samerna få:

”ökat självbestämmande i frågor som huvudsakligen rör rennärningen och andra samiska intressen”

enligt Lagsrådsremiss – Ett ökat samiskt inflytande (Landsbyggsdepartementet 2006, sidan1).

Förutom de internationella riktlinjerna, finns det nationella miljökvalitetsmål som berör rennärningen (Rennäringspolitiska kommittén 2001). Målet Storslagen fjällmiljö handlar om att bevara fjällens karaktär och att kulturmiljövärden, särskilt det samiska kulturarvet inklusive rennärningen (djur, människor och natur), bevaras och utvecklas. För att uppnå detta mål skriver man i propositionen Gränser i skog (Landsbyggsdepartementet 2010) att det är viktigt att staten verkar för att rennärningen kan fortleva och utvecklas, samt att samerna som ursprungsfolk ges ökat självbestämmande.

Miljökvalitetsmålet Levande skogar handlar om att den biologiska produktionen och mångfalden i skog och skogsmark ska skyddas och bevaras samtidigt som kulturmiljövärden och sociala värden värnas. Här konstateras att vid mångbruk av skogen uppstår konflikter mellan olika former av markutnyttjande vilket kan utgöra ett hot mot den biologiska mångfalden:

”Det moderna skogsbrukets markutnyttjande står i konflikt med rennärningens djur hållning”

(Rennäringspolitiska kommittén 2001, sidan153).

Frågan rörande förhållandet mellan rennärning och skogsbruk ingår alltså på flera sätt som en del i uppdraget med Sveriges nationella miljökvalitetsmål (Rennäringspolitiska kommittén 2001). Eftersom rennärningen bör betraktas som jämställd med andra areella näringar (skog, jordbruk) har den ett eget miljömål, att beakta betesmarkernas långsiktiga produktionsförmåga, samt också ett eget ansvar för att uppnå miljökvalitetsmålen. För att jobba mot miljökvalitetsmålen står det i Rennäringspolitiska kommitténs betänkande (2011) att staten avser att ge ett gemensamt uppdrag till Skogsstyrelsen och Sametinget för att främja dialogen mellan skogsbruk och rennärning på lokal och nationell nivå.

1.2.5 Certifieringens riktlinjer

Det finns ytterligare regleringar kring hänsyn till rennärningen genom den internationella oberoende medlemsorganisationen Forest Stewardship Council (FSC) som arbetar med certifiering för ett miljöanpassat, socialt ansvarstagande och ekonomiskt livskraftigt bruk av världens skogar (FSC Sverige 2013a). Svenska FSC är en fristående medlemsorganisation men följer stadgar, standarder och policys som det internationella nätverket sätter upp. För att bli certifierad måste man uppfylla 10 principer, där princip nummer tre handlar om urbefolkningars rättigheter att äga, nyttja och förvalta landområ-

den samt att detta ska erkännas och respekteras (FSC Sverige 2013b). FSC etablerades i Sverige 1996 och har sedan dess godkänt certifiering av samtliga areellt stora skogsbolag som verkar inom renskötselområdet (FSC international 2013).

Certifieringsorganisationen Programme for the Endorsement of Forest Certification schemes (PEFC) jobbar på ett liknande sätt som FSC men skapades av skogsägare i Europa och är anpassat specifikt för de tempererade och boreala skogarna (PEFC 2010). I Sverige var PEFC ursprungligen skapat för det småskaliga skogsbruket, vilket också idag står för den största andelen certifikat även om många större bolag också väljer att certifiera sig enligt PEFC:s standarder. Både FSC och PEFC certifieringarna kräver samråd med rennäringsen inom renbetesmarkerna, skillnaden är att PEFC följer en statlig utredning, SOU 2006:14, gällande gränserna för renbetesmarker (PEFC 2010) medan FSC kräver hänsyn och samråd inom det renskötselområde som anges av Lantbruksstyrelsen, Statens Planverk rapport 44 del 5, 1978 och som innefattar ett större område (Hemberg 2001).

2. Material och Metod

För att besvara arbetets frågeställningar, som berör dåtida, nutida och framtida händelser knutna till RBP, har flera olika material och metoder använts. Eftersom arbetet ämnar ge en komplett bild av RBP har metoder valts som inte bara beskriver verktyget utan också säger något om dess funktion.

Litteratur, dokument och enkäter har syftat till att ge en sammanfattande och övergripande bild av RBP-processen, samt utgjort en nödvändig grund för de intervjuer som genomförts. Dessa har i sin tur avsett att ge arbetet djup och substans. I tabell 1 ges en sammanställning av samtliga informationskällor.

Material	Metod	Syfte	Utförande
Enkät 1.1	Strukturerad enkätstudie	Kartlägga etablering och användande av RBP i samebyar	F: GL, PS, HV G & S: HV
Enkät 1.2	Strukturerad enkätstudie	Kartlägga ev. intresse hos renskötare för ett fortsatt arbete med RBP	F & G: LJ S: HV
Intervju, renskötare	Skriftlig intervju med öppna frågor	Djupare analys av användningen av RBP inom samebyarna	HV
Intervju, involverade personer/ myndigheter	Intervju med öppna frågor	Vem/vilka personer och myndigheter som varit delaktiga i processen RBP, samt komplettering till litteratur- och dokumentstudien	HV
Litteratur	Litteraturstudie	Bakgrund, kartläggning av processen	HV
Dokument (regeringsuppdrag, finansiering med mera)	Dokumentstudie	Kartläggning av processen	HV

Tabell 1. Sammanställning av studiens material och metoder. Förklaring till förkortningar: GL (Gun Lidestav), PS (Per Sandström), LJ (Leif Jougda), HV (Hanna Vestman), F (frågebatteri), G (genomförande), S (sammanställning).

Denna studie sammankopplar till det kanadensiska Masterarbetet; ”*The Influence of Gender on Adaptive Capacity: A case study from Swedish reindeer herding communities*”, av Astri Buchanan (se Förord). Buchanan ämnar i sin studie, bland annat, kartlägga viktiga ekonomiska, sociala och miljömässiga förändringar som påverkar renskötare i ett renskötselsamhälle i Sverige. För att identifiera faktorer som bidrar till renskötselsamhällets adaptiva kapacitet har Buchanan också utvecklat ett analytiskt ramverk.

Som en metod för att undersöka om processen med Renbruksplan har bidragit till rennäringens adaptiva kapacitet (se avsnitt 1.1 Problemformulering, frågeställningar och syfte) har Buchanans ramverk, med definierade parametrar, använts i denna studie. Genom detta kan de två Masterarbetena integreras, och processen med RBP kan sättas in i ett större, mer övergripande systembaserat perspektiv.

2.1 Tidigare studier

Renbruksplanen kan med avseende på frågan om rennäringens markanvändning ses som ett relativt nytt verktyg trots att det funnits i drygt 14 år. Tidigare studier av Renbruksplan utgörs av både publicerad och opublicerad dokumentation och utvärdering av processen. Det mesta i Skogsstyrelsens regi. Vad som saknas är en systematisk sammanställning och analys av det omfattande materialet.

Bakgrunden till denna studie har med anledning av ovanstående i mångt och mycket baserats på Skogsstyrelsens dokumentation, samt samtal och rådgivning med Skogsstyrelsens expert på skogsbruk – rennäring, Leif Jougda. Jougda har utgjort en primär informationskälla i egenskap av projektansvarig och ansvarig (redaktör, författare etc.) för mycket av den dokumentation som finns.

Eftersom Skogsstyrelsen haft en viktig roll i RBP-processen, och samtidigt utgör en samarbetspartner i denna studie var det viktigt att kontakta olika parter som varit involverade i arbetet för att styrka den begränsade dokumentationen.

2.2 Enkätundersökning

Två enkätundersökningar har genomförts i syfte att ge en bild av den generella användningen och framtiden för RBP med utgångspunkt i användaren, det vill säga Sveriges 51 samebyar och deras renägande medlemmar.

Frågebatteriet till den första enkätundersökningen (enkät 1.1, se bilagor) utarbetades av docent Gun Lidestav i samråd med forskningsingenjör Per Sandström (båda SLU) och författaren. Enkäten består av 10 stycken kryssfrågor, varav fem med svarsalternativen JA eller NEJ. De resterande fem frågorna har flera svarsalternativ. Sammantaget utgör dessa frågor del två i en enkätundersökning som genomförts med den kanadensiska masterstudenten Astri Buchanan (University of Saskatchewan).

Huvudtanken var en totalundersökning med utskick till alla medlemmar i de 51 samebyarna. Uppskattningsvis skulle detta innefatta närmare 3500–4700 personer (regeringens hemsida, jordbruksverket 2011) utan gemensamt kontaktregister. Då arbetet har begränsad tid och budget togs beslut om ett begränsat utskick. Urval gjordes med hjälp av Skogsstyrelsens bruttolista över samebymedlemmar som närvarat vid någon av Skogsstyrelsens utbildningsdagar. Dessa har ägt rum på olika ställen i landet under ett antal år.

Listan som tillhandahölls av Leif Jougda inkluderade ordförande, kontaktperson och GIS-ansvarig i samebyarna om dessa poster fanns. Till en början skickades enkäter ut till personer med någon typ av post i samebyn (3–4 personer per by). Ett andra utskick till resterande personer på listan gjordes senare då det ansågs finnas en överhängande risk för låg svarsfrekvens.

Urvalet är således baserat på personer inom samebyarna som medverkat under utbildning för RBP. Utskicket har gjorts till samtliga 51 samebyar, men antalet personer från varje sameby varierar. Datum för utskick av den första omgången enkäter var 24 juni

2013 med ett svarsdatum i juli samma år. Ett andra utskick till samtliga personer på bruttolistan gjordes 1–2 veckor efter den första för att få bättre statistisk säkerhet i studien.

Totalt skickades ett brev med två enkäter ut till 270 renskötselhushåll det vill säga totalt 540 enkäter. Anledningen till den dubbla uppsättningen enkäter var främst för att tillgodose önskemålen i den kanadensiska samarbetsstudien. Tanken med de dubbla enkäterna var att den adresserade personen skulle fylla i en enkät och ge den andra till sin partner/andra myndiga personen i hushållet. I teorin skulle detta kunna innebära att även personer som inte använt RBP inkluderades i statistiken.

Till Vilhelmina norra och Vilhelmina södra samebyar skickades enkäter till samtliga medlemmar då den kanadensiska studien krävde detta. Kontaktinformation till medlemmarna i dessa två byar skaffades genom samtal med respektive sameby.

Värt att poängtera är att medlemskap i en sameby inte automatiskt innebär att man håller på med renskötsel, och renskötarna har varit målgrupp för denna studie.

2.2.1 Felkällor och svarsfrekvens

Urvalet genom bruttolistan medför en risk för snedvridet resultat då enkäten ska undersöka användningen av RBP bland renskötare. Eftersom personerna på bruttolistan någon gång varit på information eller utbildning om RBP finns en risk att enkätsvaren endast fångar upp de personer som har eller har haft ett intresse i RBP, och således kan missa de personer som inte använder eller är negativa till verktyget (gäller också enkät 1.2). I samråd med handledare beslöts att detta var det bästa alternativet då det fanns en tidsbegränsning för arbetet med enkäten och kanske framförallt eftersom renskötare generellt har ett stort tryck från olika forskningsstudier och andra typer av projekt additivt till deras tidskrävande och mycket väderberoende renskötselverksamhet.

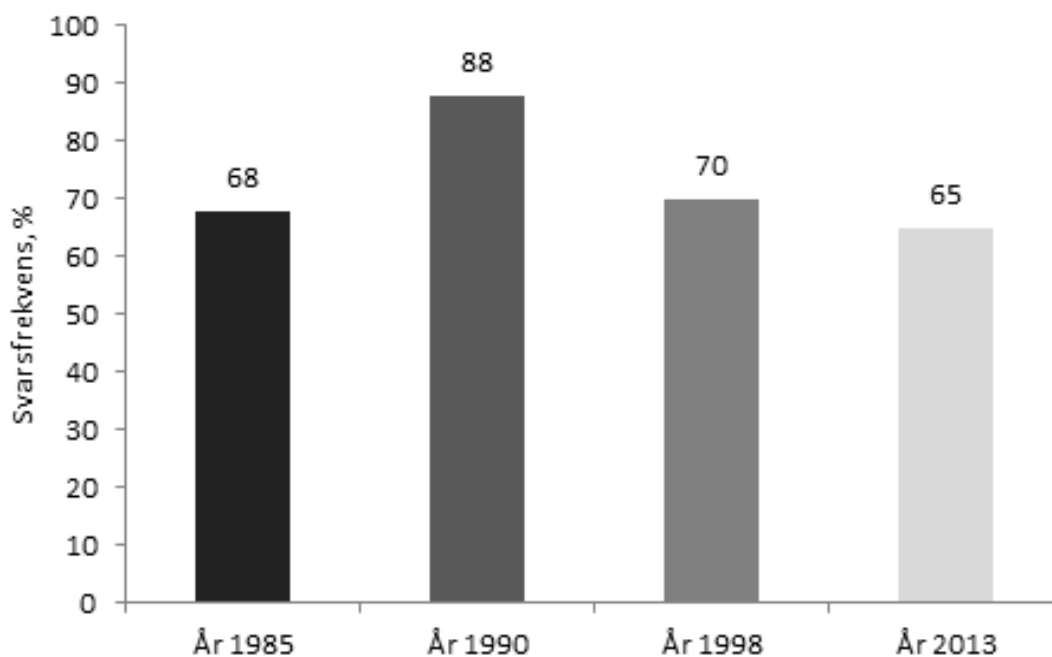
Kollision med renskötselaktiviteter (kalvmärkning) försenade svaren på enkäten eller möjligen begränsade dem. Svarsfrekvensen för de 51 samebyarna på enkät 1.1 blev 65 procent. Tanken med kvantitativa undersökningar är att de ska vara generaliserbara (E-delegationen 2013).

Rapporten ”*Meddelande 6:2001, Utvärdering av samråden 1998, skogsbruk – rennäring*” (Skogsstyrelsen 2001) baseras på en enkätstudie med samtliga samebyar i Sverige. Denna i sin tur drar paralleller till en serie studier för jämförelse av inte bara svar utan också svarsfrekvens bland samebyarna fördelat länsvis och på typ av sameby (se tabell 2). I texten nämns att koncessionsbyarna inte varit med i tidigare studier. Studien år 1998 med en svarsfrekvens på 70 procent klassificerades av författaren som ”relativ hög svarsfrekvens”. Någon diskussion om svarsfrekvensen finns inte i rapporten.

Region/samebytyp	Antal samebyar	Svarsfrekvens, procent
Jämtland/Härjedalen	7	58
Västerbotten-fjäll	5	83
Skogssamerna	9	75
Norrbotten-fjäll	10	67
Koncessionsbyarna	4	57
Summa	35	70

Tabell 2. Jämförelse av svarsfrekvens med avseende på geografiskt område och samebytyp (Centrala samrådsgruppen 2011).

Centrala samrådsgruppen har utfört en studie där man använt sig av telefonintervju med stöd av ett antal strukturerade frågor (Centrala samrådsgruppen 2011). Studien ämnade kartlägga samebyarnas erfarenheter av samråd där målgruppen var samtliga samebyar. Urvalet utgjordes dock av de 43 samebyar som är medlemmar i SSR, av dessa nåddes 39 stycken. Räknat på Sveriges 51 samebyar blev svarsfrekvensen 70 procent.

Figur 2. Jämförelse av olika samebyars svarsfrekvens från en studie i "Meddelande 6, Utvärdering av samråden 1998, skogsbruk – rennärning" samt aktuell studie år 2013 (Skogsstyrelsen 2001) (Redigerad).

Eftersom det saknas registerdata över målpopulationen är det egentligen svårt att dra några slutsatser kring svarsfrekvens från enkätundersökningen, och om resultaten representerar målpopulationen (Trost 2012). Jämför man med tidigare studier (se figur 2) kan man dock argumentera för att svaren från enkät 1.1 har tillräckligt hög svarsfrekvens för att man skall kunna dra generella slutsatser från resultaten. Enkätsvaren är delvis beroende av de som svarat, det vill säga det är troligt att de som svarat har ett visst intresse för RBP. För att ytterligare stärka studien användes fler datakällor, så som skriftliga intervjuer med utvalda renägare.

Enkät 1.2 (se bilagor) är en kvalitativ och kvantitativ enkät (Trost 2012) författad av Leif Jougda speciellt för ett stormöte i Vilhelmina oktober 2012 om RBP-konceptet där samtliga samebyar var inbjudna. Syftet med denna var att undersöka samebyarnas vilja att fortsätta arbeta med RBP. De svarande utgjordes således av renägare. Enkäten består av fem frågor med maximalt fyra olika svarsalternativ som skall ringas in.

2.3 Intervjustudie

Intervjustudien består av två separata delar. För att kartlägga arbetsprocessen med Renbruksplan, minimera Skogsstyrelsen inverkan på arbetets resultat, samt komplettera den historiska beskrivningen av RBP valdes att kontakta ett antal personer utanför förvaltningsmyndigheten som varit mer eller mindre tongivande under utvecklingen av RBP. Urvalet har diskuterats och valts ut tillsammans med Leif Jougda, som har stor erfarenhet av liknande studier.

Samtliga intervjuer har skett utifrån en intervjuguide med sju stycken öppna frågor (jfr. Kvale 1997). Intervjuerna har gett möjlighet till reflektion och fritt berättande utifrån guiden. Den största delen av intervjuerna har varit klassiska intervjuer där samtalet spelats in, transkriberats och sammanfattats. Med anledning av detta förbehåller jag mig eventuella feltolkningar i texten. På grund av begränsningar i tid och avstånd har några intervjuer gjorts via telefon där anteckningar av svaren nedtecknades. En intervju har gjorts skriftligt via e-post.

Den andra delen av intervjustudien har gjorts med representanter från samebyarna i egenskap av användare av RBP. Representanter från två koncessionsbyar, två skogsbyar och sju fjällbyar (det vill säga sju samebyar från Norrbotten, två byar från Västerbotten och två byar från Jämtlandsområdet) medverkade. En person representerade två olika samebyar. Urvalet av renägare och samebyar har gjorts i samråd med Leif Jougda, och baserats på följande kriterier:

- Renägare och medlem i sameby
- Engagerad i samebyns arbete med RBP
- Intresserad av att delge information

Det var också viktigt att intervjua renägare från samtliga typer av samebyar och renskötselområden. Jämtland, Härjedalen och Dalarna klassificerades till samma renskötselområde (Jämtland) för att underlätta studien. Samtliga deltagare är anonyma.

Efter tidigare intervjuerfarenheter ansågs skriftliga intervjuer via e-post som det bästa alternativet där risken för feltolkning och begränsning av svaren vägdes in i beslutet. Totalt sammansställdes sju kvalitativa frågor som skickades ut via e-post till utvalda renägare efter en inledande telefon- eller smskontakt med presentation av arbetet. Svaren har i vissa fall behövt förtydligas eller kompletteras, något som också skett via mejlkontakt.

2.4 Dokument- och litteraturstudie

Grundmaterialet till kartläggningen av processen med Renbruksplan samt de händelser som är kopplad till skapandet av verktyget kommer från utredningar och offentliga dokument från regering och departement, forskningsrapporter, trovärdiga internetsidor, rapporter från Läns- och Skogsstyrelse med mera. Materialet valdes utifrån aktualitet, trovärdighet, genom att utgöra huvuddokument eller vara rekommenderade av handeldare eller nyckelpersoner i studien.

Vid sökningen av relevanta dokument har utgångspunkten varit Skogsstyrelsens publicerade och opublicerade datamaterial inklusive rapporter om RBP, samt dokument tillhandahållna av Leif Jougda. Genom Regeringskansliets söktjänst har en stor mängd regeringsdokument tillhandahållits som utgjort viktiga källor i studien.

3. Resultat

3.1 Kartläggning av processen Renbruksplan

3.1.1 Ökad dialog mellan skogsbruket och rennäringen

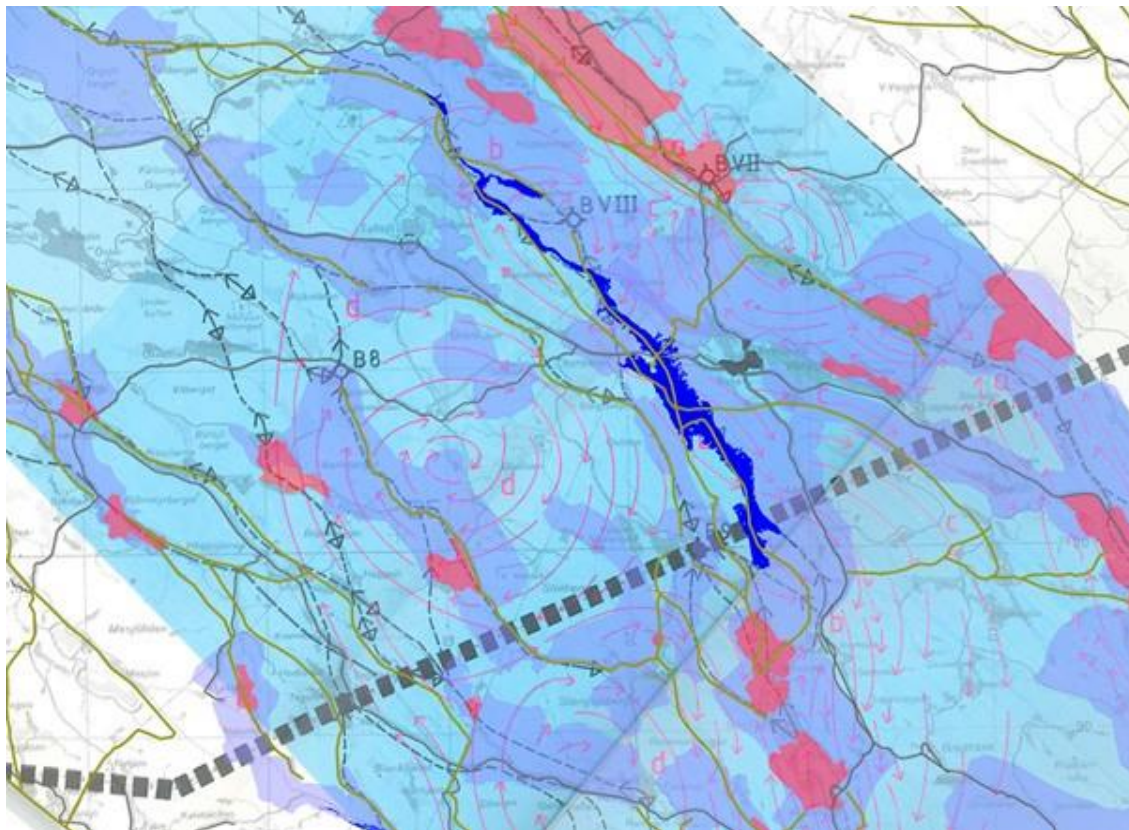
Efter intensifieringen av skogsbruket på 1950-talet fann Lantbruksstyrelsen det nödvändigt att år 1971 tillsätta en grupp, Centrala samrådsgruppen, med representanter från både ren- och skogsnäring (Jougda et al. 2011). Deras uppgift kom med tiden att inriktas på att skapa förutsättningar för effektivare samrådsförfarande mellan storskogsbruket och samebyarna. Ett av gruppens förslag till detta var att förbättra kartmaterialet och dokumentationen av rennäringen.

År 1972 genomförde Statens Planverk det så kallade fjällprojektet som inkluderade en kartläggning av renskötelsens markanvändning (Länsstyrelsen Västerbotten 2005). För ett begränsat antal samebyar i Västerbotten utarbetade Lantbruksstyrelsen i samråd med Statens Planverk en översikt av rennäringen och kommunplaneringen. Frågor om användningen av mark och vatten i renskötelsområden samt problematiken kring rennäringens markanvändning i förhållande till konkurrerande verksamheter togs upp. En proposition om fortsatt fysisk riksplanering antogs av Riksdagen 1979 (Bostadsdepartementet 1979). Samma år fick Lantbruksstyrelsen i uppdrag av regeringen att organisera det praktiska arbetet med att kartlägga samebyarnas vinterbetesmarker (Jougda et al. 2011). Detta skulle ske genom inventering av renbetet med vegetationskarta. Även inventering av de häng- och marklavsbärande fjällnära skogarna genomfördes. I och med detta arbetade man fram en samrådsmodell, den så kallade Jokkmokksmodellen, som skulle kunna tillämpas i områden som inventerats. Skogsstyrelsen utfärdade allmänna råd om skogsbrukets hänsyn till rennäringen 1982 (Jougda et al. 2011).

För skogsbruket har det sedan 1923 funnits en organisation, Svenska Riksskogstaxeringen, som haft till uppgift att inventera och kartlägga Sveriges skogar (Wilhelmsson 2007). Planering av den skogliga resursen har en lång historia som sträcker sig tillbaka till 1700-talet i Europa (Ståhl, Wilhelmsson & Lämås 1994). I Sverige har Skogsstyrelsen arbetat med så kallade skogsbruksplaner sedan 1930-talet, vilket resulterat i att skogsbolag och privata skogsägare har kunnat beskriva och planera sina marker och bestånd sedan en lång tid tillbaka.

Tankar om en kartläggning och redovisning av renskötelsområdet hade cirkulerat under en tid. År 1983 var Rennäringskommittén med och tilldelade medel till Lantbruksnämnden i Västerbotten (numera del av Länsstyrelsen) för att arbeta fram en utvecklingsplan för Vilhelmina norra sameby samt en markanvändningsredovisning (Länsstyrelsen Västerbotten 2005). Här betonades att arbetet skulle utföras i nära samarbete med samebyn. Det gjordes en prototyp över markanvändningsredovisningen ur samhällssynpunkt, inte primärt för samebyns drift (muntlig kommunikation – Lars Göran Brandt, Länsstyrelsen). Underlagsmaterialet bestod av topografiska kartor som renritats (skala 1:250 000) efter dialog med samebyn (Länsstyrelsen Västerbotten 2005). Material beskrivs som grovt och enkelt av Lars Göran Brandt, tidigare ansvarig för rennäringss-

frågor på Länsstyrelsen i Västerbotten och en av de drivande krafterna i rennäringens markredovisning. Brandt menar att trots detta så var det ett stort steg framåt för många, och att folk verkligen började förstå samebyarnas omfattning och struktur.

Figur 3. Sammanslagning av markredovisningen 1983 över Vilhelmina norra sameby och samebyns aktuella RBP med beteslandsindelning från 2013. Viktiga områden visas med: cirkulerande pilar 1983; röda områden 2013. (Redigerad av Per Sandström & Stefan Sandström).

Britt-Mari Nordstand, Länsstyrelsen i Jämtland, skriver i PM:et "Vårt uppdrag med Ren2000 och dess underlag" (2006) att den första generationens markanvändningsredovisningar upprättades som krav i och med tillkomsten av plan- och bygglagen och naturesurslagen 1987 (ingår nu i Miljöbalken). Jordbruksverket utfärdade i och med detta uppdrag om redovisning av rennäringens enskilda intresse det vill säga samebyarnas markanvändning, samt förslag till rennäringens allmänna intresse – riksintresseområden (Nordstand 2006). Rennäringens riksintresseanspråk skulle utgöras av områden som hade högsta skyddsvärde utifrån varje samebys hela årscykel (särskilt flyttleder, kalvningsland och områden med viktiga betesförhållanden). Lantbruksnämnderna i Norrland tilldelades således medel för framtagande av markanvändningsredovisningar och förslag till riksintresseområden för varje sameby. Enligt Leif Jougda var riktlinjen för omfattningen av riksintressen maximalt 30 procent av det totala renskötselområdet (muntlig kommunikation – Leif Jougda).

De tidiga markanvändningsredovisningarna beskrev i likhet med utvecklingsplanen för Vilhelmina norra sameby i grova drag hur samebyarna använde sina marker, men saknade nödvändig information om betestillgång, markens avkastningsförmåga, störning från

annan markanvändning och beståndsattribut så som skogens ålder, sammansättning etc. (se figur 3) (Jougda et al. 2011). All dokumentation om markanvändningen utgjordes i början av papperskartor, något som var både otympligt och tidskrävande att jobba med enligt Brandt (muntlig kommunikation).

I och med den tekniska utvecklingen och datorns intåg under 80- och 90-talet skapades möjlighet att hantera det omfattande kartmaterialet som utgör renskötselområdet i Sverige på ett lättare sätt. År 1997 togs ett gemensamt beslut av de svenska och norska regeringarna om upprättande av en svensk-norsk renbeteskommission där underlaget baserades på de då digitaliserade markanvändningsredovisningarna (Nordstand 2006). Länsstyrelserna fick efter detta arbete tillgång till något som kallades rennäringens kartskåp (applikation i programvaran ArcView 3.2) och som innehöll rennäringens markanvändning, vegetationsdata och geografisk grundinformation. Lagringen av materialet kom senare att samlas i en för länen gemensam databas, Ren2000.

Den nya myndigheten Sametinget inrättades år 1993, men övertog ansvaret för markanvändningsredovisningen och Ren2000 först år 2006. Materialet bearbetades och förändrades för att bli mer lätthanterligt, och år 2007 bytte projektet därmed namn till iRenmark. I regeringens anslag 1:28 ”Främjande av rennäringen” ingick arbetet med att redovisa markanvändning, riksintressen och marker som är särskilt värdefulla eller känsliga för renskötseln (Miljödepartementet 2009). Detta arbete, med tillägg för marker särskilt värdefulla för natur- och kulturmiljövården, återkom i regeringens regleringsbrev till Sametinget för budgetåret 2013 (Landsbygdsdepartementet 2012).

3.1.2 Renbruksplanen – från tanke till verklighet

Inom rennäringen har det inte funnits någon tradition av egen dokumentation av sin markanvändning (Moen 2006). Eftersom den samiska befolkningen kan sägas ha saknat skriftspråk fram till 1950-talet har mycket av den traditionella kunskapen om landskapet och naturen förts vidare genom talspråk (Samiskt informationscentrum 2014c). I och med de allt fler markintressenterna i Norrland väcktes tankar hos rensköterna själva om ett verktyg för att visa på rennäringens markanvändning berättar Leif Jougda.

Lars Göran Brandt nämner Lars-Petter Niia som en renskötare han stötte på under 70-talet som funderade på och försökte beskriva den norrbottniska samebyn Gabnas brukande av sina marker (muntlig kommunikation – Lars Göran Brandt). Tankar fanns hos flera personer inom rennäringen men det var under mitten av 90-talet hos renägare Åke Larsson i Malå sameby som tanken om ett verktyg för att kartlägga och planera renskötseln gick från frö till planta. Åke själv säger att han länge hade funderat på hur man kunde visa på renskötselns behov av markerna och problematiken kring det ojämställda förhållandet mellan rennäring och, det för staten ekonomiskt viktiga, skogsbruket. Tanken om verktyget för detta ändamål fick han en dag när han satt och betraktade sina renar. I hemmet diskuterade han senare sina tankar med dottern Helén som arbetade på Länsstyrelsen i Västerbotten med just markanvändning. Helén tog med sig tankarna om ett ”renbetesrenskötselplan” och återgav dem för sin chef på Länsstyrelsen Lars Göran Brandt (muntlig kommunikation – Helén Larsson). Lars Göran fann Åkes tankar intressanta, och efter arbetet med utvecklingsplanen och markanvändning i Vilhelmi-

na fanns det också en vilja att ta detta ett steg längre (muntlig kommunikation – Lars Göran Brandt). Nu ville man göra något som primärt skulle komma renägarna till gagn och som de kunde använda i sin verksamhet. Leif Jougda på Skogsstyrelsen, som hade arbetat med markanvändningsfrågor och en viktig anknytning till skogsbruket, involverades och blev senare projektledare. Leif föreslog uttrycket Renbruksplan i stället för renbeteskötselplan, dels med tanke på likheterna med skogsbrukets Skogsbruksplan men också för att renbruk handlar om mer än bara bete.

Återigen vände sig Länsstyrelsen i Västerbotten till Vilhelmina norra sameby och Malå skogssameby för att i dialog med dessa ta fram prototyper för de båda samebyarnas renbruksplaner (muntlig kommunikation – Lars Göran Brandt). En central del var att göra materialet hanterbart, för detta tog man hjälp av Cartesia i Lycksele. I övrigt var det flera personer som var involverade och starkt bidragande till projektets utveckling. Brandt vill lyfta fram Bror Saitton som en viktig person då han hjälpte till med metoden för beteskartläggningen. Avgörande var dock att samebyarna var drivande och delaktiga eftersom arbetet gjordes för deras skull. Man jobbade utifrån vad som var viktigt för samebyarna. Dåvarande ordförande i Vilhelmina norra sameby, Karin Baer, var en av de mer framträdande personerna, men många var som sagt involverade i arbetet.

I förstudien av Hemberg (nu Jougda) som publicerades 1999 skriver man att, citat:

”Renbruksplanen är avsett bli ett användarvänligt dataverktyg för i första hand samebyar och enskilda rennäringsföretagare på samma sätt som skogsbruksplanen är ett verktyg för den enskilde skogsägaren” (Hemberg 1999, sidan 2).

Studiens syfte var att utvärdera erfarenheter kopplade till markanvändningskartläggning och tillsammans med ny GIS-teknik utreda om det fanns en möjlighet att i full skala ta fram renbruksplaner.

3.1.3 Renbruksplan blir regeringsuppdrag

Renbruksplanen skulle vara en fortsättning på arbetet med markanvändningsredovisningar av Länsstyrelsen. Det skulle baseras på analys av satellitbilder tillsammans med provytetaxering och kartering. Ett försök med satellitbaserad renbetesinventering hade gjorts i Västerbotten 1996 (Hemberg 1999). Det resulterade i högupplösta skattningar av renbetet, men kunde göras på kort tid och kostnadseffektivt. Det gjorde det också möjligt att se förändringar i renbetestillången över tid.

Som nämnts tidigare var en förutsättning för Renbruksplanen att dess omfattande material av fotografiska bilder och information var enkelt att hantera. Detta avhjälpes genom att man byggde en egen GIS-programvara, RenGIS (baserad på Arcview 3 och senare Tatuk (skriftlig kommunikation – Bengt Näsholm)), samt utrustade samebyarna med datorer (Jougda et al. 2011).

Efter förstudien fick projektet medel från Statens jordbruksverk, forskningsprogrammet RESE via SLU och bygdemedel (Hemberg 2000). Detta möjliggjorde att arbetet år 2000 kunde dra igång på riktigt och att ett samarbete mellan Malå sameby, Vilhelmina norra sameby, Länsstyrelsen i Västerbotten, Skogsstyrelsen i Västerbotten, Sveriges Lant-

bruksuniversitet och Norsk institutt for Naturforskning i Tromsø (NINA) kunde inledas (Hemberg 2000). Valet av samebyar föll sig naturligt eftersom engagemanget och arbetet utgick från Västerbotten, Leif jobbade i Vilhelmina och Helén och Åke Larsson hade koppling till Malå. Intresset som visades från samebyarna var förstås viktigt, annars var det enda krav man egentligen hade att det skulle vara en fjäll- respektive skogssameby enligt Leif Jougda (muntlig kommunikation).

År 2003 började arbetet med att upprätta Renbruksplaner för ytterligare fyra samebyar; Tåssåsen, Östra Kikkejaure, Vilhelmina södra, och Sirges (Jougda et al. 2011). Nya finansiärer i form av Rymdstyrelsen och storskogsbruket (Holmen skog, SCA skog, Statens Fastighetsverk, Stora Enso, Sveaskog) bidrog med pengar i projektet tillsammans med det egenfinansierade arbetet från samebyarna.

Arbetet med Renbruksplaner utvecklades och förfinades, vilket år 2004 blev presenterat för och uppmärksammat av dåvarande näringsdepartementet som ansåg att RBP var ett, citat: ”positivt inslag för att förbättra dialogen mellan skogsbrukrennärning” (Jougda et al. 2011, sidan 4). Detta föll inom ramarna för 2005 års nationella sektormål för mångbruk och sociala värden som fastslog att samebyarna borde utföra en beteslandsindelning över värdefulla betesområden för att förbättra hänsynen till rennärningen (Skogsstyrelsen 2005). För de samebyar där en beteslandsindelning redan fanns skulle skogsbruket särskilt beakta dessa vid skogsbruksåtgärder. Målet klargjorde också vikten av ett bra planeringsunderlag vid samråd. Man pekade på att skogsbruket hade möjlighet till planer i olika geografiska skalor (till exempel grön skogsbruksplan och ekologiska landskapsplaner), men att samebyarna saknade något motsvarande (Skogsstyrelsen 2005).

Skogsstyrelsen i samverkan med Sametinget tilldelades således regeringsuppdrag om samverkan mellan rennärning – skogsbruk för perioden 2005-2014 (Skogsstyrelsen 2013c). Projektets övergripande syfte var att, citat: ”stödja samebyarnas arbete med att upprätta och nyttja renbruksplaner” (Skogsstyrelsen 2013c). Arbetet med att kvalitets-säkra RBP började 2010 (Skogsstyrelsen 2010). Skogsstyrelsen har parallellt med detta fått i uppdrag att observera hur samråd mellan skogsbruk och rennärning fungerar. De har även ett gemensamt uppdrag tillsammans med Sametinget att stödja initiativ för samverkan och dialog mellan näringarna, där Renbruksplanen lyfts fram som ett viktigt verktyg (Landsbyggsdepartementet 2010).

Målet med Renbruksplaner har uppdaterats allteftersom, och i dagsläget är det uttalade målet från Landsbyggsdepartementet att alla Sveriges 51 samebyar ska ha upprättat en grundversion en Renbruksplan senast 2014. Renbruksplanen ska även kunna användas vid samhällsplanering, miljökonsekvensbeskrivningar och på detaljnivå vid skogsbruk, vindkraft, gruvprospektering med mera (Jougda et al. 2011).

År 2010 hade 26 samebyar påbörjat arbetet med upprättande av renbruksplaner. I dag, år 2014, är det 50 samebyar som jobbar med sina renbruksplaner, vilket innebär att drygt 20 miljoner hektar kartlagts inom Sveriges renskötselområde (Skogsstyrelsen 2011).

3.1.4 Tidslinje

Figur 4. Viktiga årtal i RBP-processen. Illustration: H. Vestman

3.1.5 Grundtanke och syfte med Renbruksplan

En övergripande förhoppning med Renbruksplanens material är att det ska bidra till att minska intressekonflikterna som finns mellan rennäringen och andra markanvändare (Jougda et al. 2011). Man hoppas även att verktyget, och kanske specifikt den tillhörande utbildningen för renskötare och personal inom skogsbolagen, skall öka kunskapen om andra markanvändares förutsättningar och begränsningar.

Den ursprungliga målsättningen eller syftet med projektet Renbruksplan var att:

1. Förbättra underlaget för operativ renskötsel
2. Förbättra underlaget för samrådsdiskussioner med andra markanvändare, främst skogsbruket.
3. Kombinerar och utbyter data med samebyar och andra aktörer

Man påpekade även att verktyget skulle vara portabelt och kunna användas av i första hand samebyar/vintergrupper (sita) och enskilda rennäringsföretag oavsett geografisk hemvist (Skogsstyrelsen 2003). Eller som Lars Göran Brandt (muntlig kommunikation) enkelt uttrycker det absoluta målet med RBP:

”Att ge samebyarna eller renägarna ett verktyg så de kan förvalta sina egna marker, ett mer raffinerat sätt än att bara samla information i huvudet och egna iakttagelser på marken. På lång sikt har syftet naturligtvis även varit att ge rennäring och samebyar större möjlighet att existera på samma villkor som andra näringar, samt få en ekonomisk hållbar lönsamhet på sin verksamhet”.

Figur 5. Beskrivning av RBP-processen i tre steg; Markanvändningsredovisning, Termen Renbruksplan, Adaptiv förvaltning. Illustration: H. Vestman

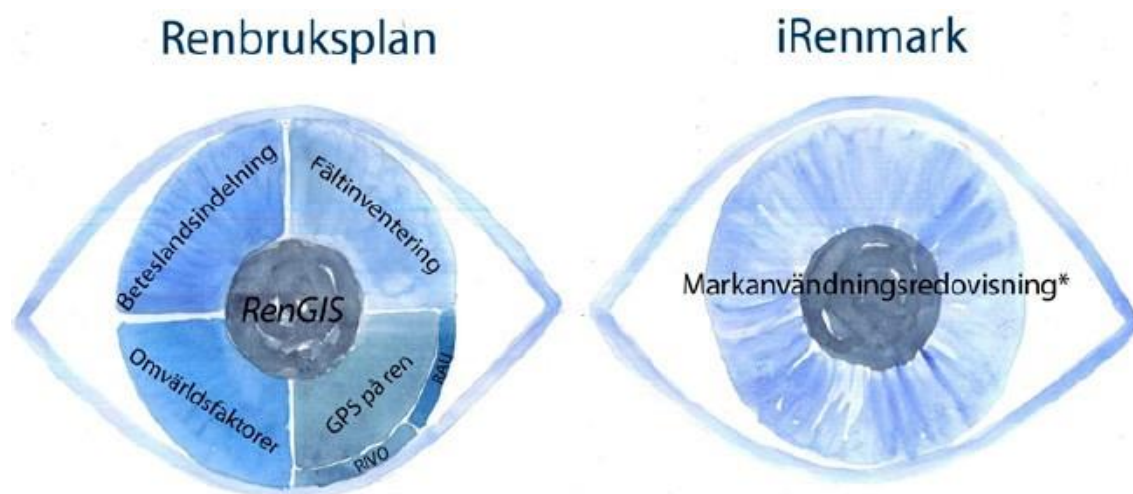
Enligt bland annat Brandt och Näsholm som varit inblandade under RBP:s utvecklande så har arbetet aldrig varit särskilt planerat. Jougda instämmer men vill också understryka att ett så kallade underifrånperspektiv alltid funnits där arbetet skett i dialog med samebyarnas representanter (muntlig kommunikation). Brandt pratar om utvecklingen av Renbruksplan i tre steg (se figur 5) där det första grundläggande steget utgjordes av

markanvändningsredovisningen som senare utvecklades i iRenmark. Steg nummer två handlade om att ta fram ett instrument för skydd av renbete och ge renskötarna tillgång till verktyget för att kunna sköta sina marker. Termen Renbruksplan definierade arbetet. Det tredje steget som man ännu inte tagit fullt ut handlar om att med RBP som verktyg hitta en metod för uthålligt bruk av marken, adaptiv förvaltning, där tillgång och brukande är i balans.

3.1.6 Att upprätta en Renbruksplan

Markanvändningsredovisningen utgör alltså grunden i iRenmark och visar bland annat flyttleder, svåra passager och renskötselåtgärder (Jougda et al. 2011). Detta material är tillgängligt i RenGIS, det vill säga det datorbaserade geografiska informationssystemstödet som används för att upprätta och använda en Renbruksplan. iRenmark kan fungera som ett stöd för samebyn vid beteslandsindelningen i Renbruksplanen.

iRenmark är en översiktlig kartering och visar ett normalår (det vill säga om alla faktorer är relativt ”bra”), skala 1:250 000, medan RBP kan anpassas till en nivå (beståndsnivå) som passar för jämförelser med exempelvis andra näringar som skogsbruket enligt Peter Benson, GIS-ansvarig Sametinget. Det finns även möjlighet att visa på säsongsskillnader i RenGIS med hjälp av renens rörelsemönster.

Figur 6. Två ögon ser bättre än ett. RBP och iRenmark kombineras för att se hela landskapsbilden. Illustration: H. Vestman.

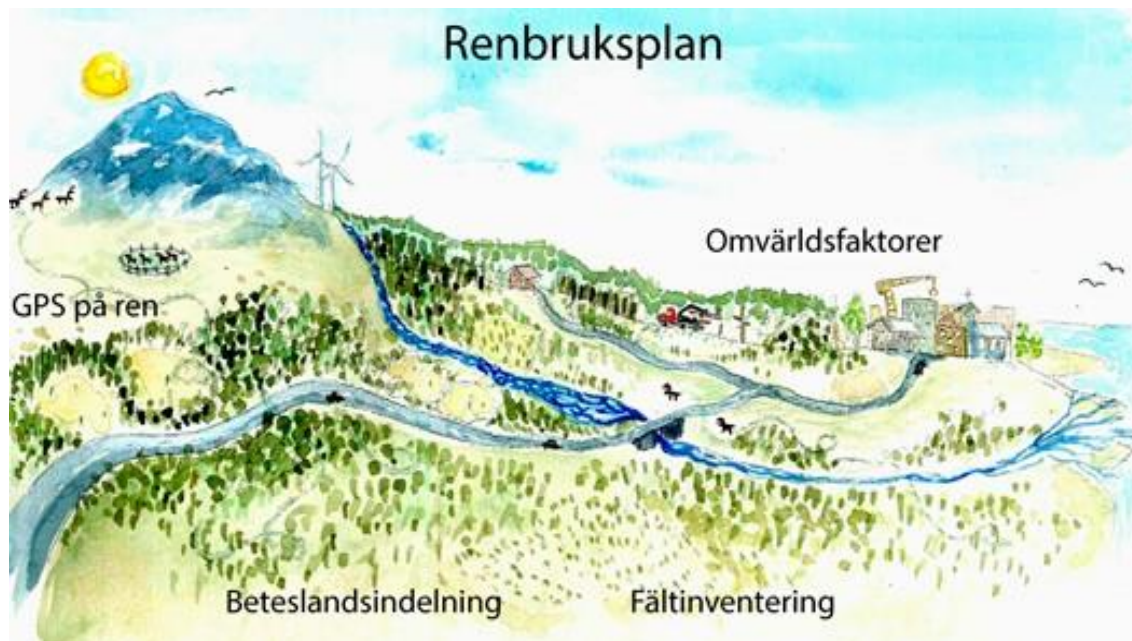
*Publik data

Framtagande av Renbruksplan i samebyarna har skett genom tre olika inriktningar: Upprättande av planer, kompetensutveckling och systemutveckling för RenGIS (Jougda et al. 2011). En fjärde inriktning, RBP-konceptet, är var man befinner sig i dagsläget och arbetar för vidare finansiering och utveckling av samebyarnas RBP och Sametingets iRenmark (Skogsstyrelsen 2013a).

För att uppnå målen och skapa en Renbruksplan skall ett användarstyrt arbetssätt tillämpas där samebyarnas egna insatser genererar resultaten (Jougda et al. 2011). En bra Renbruksplan är ett mångfacetterat verktyg som är under ständig utveckling. De fyra grundläggande delarna som slås samman i RenGIS utgörs av; beteslandsindelning, renbetestaxering/fältinventering, omvärldsfaktorer och GPS på ren.

Beteslandsindelning

Det första steget består i att en sameby klassificerar sina marker utifrån betestillgång under de åtta årstiderna (Löf et al. 2012), en så kallad beteslandsindelning. I beteslandsindelningen kartläggs hela samebyns markinnehav baserat på lokal kunskap och fjärranlysteknik. Renskötarna digitaliserar och klassificerar direkt på datorskärmen betestrakt, kärn- och nyckelområden med en satellitbild som bakgrund.

Figur 7. Renbruksplanens olika beståndsdelar som sammankopplas för att få ett landskapsperspektiv.
Illustration: H. Vestman

Fältinventering

Under barmarkssäsong utför samebyn renbetestaxeringen, där de i fält inventerar de klassificerade markerna för att kartlägga och säkerställa betestillgången, vilket innebär att man inventerar betesstatus (mängden renlav, hänglav, marklav, skogliga åtgärder etc.).

Omvärldsfaktorer

Den tredje delen och sista pusselbiten i Renbruksplanen utgörs av omvärldsfaktorer som visar annan markanvändning och faktorer som kan påverka renskötselområdet. Den del av RBP:n namngavs först som "störningsfaktorer", men eftersom skogsbruket ansåg att de inte utgjorde en störning ändrades namnet (muntlig kommunikation – Leif Jougda). Data över omvärldsfaktorer tillhandahålls ofta från olika myndigheter, och kan exempelvis röra sig om rovdjursrevir, skogsbruk, gruvområden eller turistanläggningar.

GPS på ren

För att ytterligare stärka informationen om beteslandsindelningen och Renbruksplan kan samebyarna införskaffa ett antal halsband utrustade med GPS-sändare till utvalda renar. Dessa rapporterar renarnas positioner i landskapet direkt till renskötarna, men man kan även välja att spara spåren i RenGIS för att visa på renens spatiala och temporala rörelsemönster.

Tekniken testades inledningsvis på enstaka renar i Malå sameby innan Vilhelmina norra sameby år 2005 testade sätta GPS-sändarhalsband på ren i stor skala. Detta skedde i samarbete med Sveriges lantbruksuniversitet och företaget Followit. GPS på ren utgör en viktig del i diskussionen med andra markanvändare eftersom det svart på vitt visar områden där renen rör sig. Tekniken har dock fortfarande vissa problem och är en relativt dyr investering för en sameby. I dagsläget är det ett 30-tal samebyar som använder eller testat tekniken med GPS-halsband på ren (Skogsstyrelsen 2013b).

RIVO och RAU

GPS-halsbanden på ren har gjort det möjligt att utveckla nya analysverktyg, så som RIVO och RAU. RAU står för Renskötsel-Aktivitets-Uppdatering och innebär att renskötaren kan addera specifik information till renarnas enskilda positioner (Jougda et al. 2011). Per Sandström, forskare på SLU och en av skaparna av verktyget RAU förklarar det som en slags dagbok över renskötseln (muntlig kommunikation – Per Sandström).

RIVO betyder av Renar Identifierade Viktiga Områden och ger möjlighet till hemområdesberäkningar (med Brownian Bridge metoden) av de områden som nyttjas mest av renarna (Löf et al. 2012). Positionerna från flera års RIVO-renar kan ge en bra bild över samebyns markanvändning. Detta kan de sedan på ett pedagogiskt sätt kommunicera till andra aktörer, och möjligen öka trovärdigheten ytterligare för informationen i RBP:n. I och med all positionsdata från GPS-halsbanden har även ett positionsdatabassystem skapats som utgör en gemensam plattform för RIVO och RAU, och där man kan checka in och ut data. I dagsläget är det endast Vilhelmina norra sameby som använt sig av RAU och RIVO.

Kommunikationsstrategi

För att förbättra samrådsförfarandet kom önskemål från samebyarna om en typ av manual eller checklista för hur man ska hantera samråden med andra markaktörer (Esselin 2012). I början av 2012 utformade därför Skogsstyrelsen en kommunikationsstrategi specifikt för samråden mellan skogsbruk och rennäring, men som även kan användas i diskussion med andra markaktörer. Förhoppningen med kommunikationsstrategin var att den skulle ge förslag på hur samebyarna bör arbeta före, under och efter samråd för att maximera utfallet och skapa en god dialog med motparten utifrån Renbruksplanen. En tidig utvärdering av manualen visade att den ännu inte anammats fullt ut av samebyarna, dels på grund av att många byar fortfarande fokuserade på upprättandet av användbara Renbruksplaner men också för att många tyckte att man redan hade bra dialoger med skogsbruket (Wennström & Vestman 2012). Utvärderingen fann således att kommunikationsstrategins har sin viktigaste funktion vid utbildning samt samråd där man upplever kommunikationen dålig. Ett ökande tryck från andra markaktörer så som gruvnäring och vindkraft kan möjligen innebära ett ökat behov att strategisk och god kommunikation i framtiden.

3.1.7 Exempel på användande av RBP

Som nämnts tidigare i texten skapades Renbruksplanen som en reaktion av rennäringens och skogsbrukets diskussioner och skilda åsikter. Under de inledande åren var därför skogsbruket den omvärldsfaktor som arbetet, medvetet eller omedvetet, kretsade kring vid datainsamling och utbildning. Flera studier och undersökningar har också visat

att relationen och samråden mellan skogsbruk och rennärning har ökat och förbättrats under Renbruksplanprocessen, även om det kan finnas flera bidragande orsaker till detta (Hemberg 2001; Persson 2001; Hamilton 2003; Centrala samrådsgruppen skogsbruk/rennärning 2011; Wennström & Vestman 2012). I takt med den ökande konkurrensen om markområdet i Norrland och datorutvecklingen har fler omvärldsfaktorer inkluderats i Renbruksplanen, bland annat gruvprospekteringar och vindkraftsetableringar med tillhörande infrastruktur.

Dokumentation av konkret användning av Renbruksplaner utgörs främst av samebyarnas och de motstående parternas mötesdokument. Olofsson och Granström (2013) redovisar i sitt arbete "Användningen och betydelsen av RenGIS i samrådsprocessen med andra markanvändare" exempel på funktionen av datasystemstödet RenGIS och konceptet Renbruksplan vid samråd mellan Girjas sameby och aktuell kommun, samt samråd mellan Vilhelmina norra sameby och ett skogsbolag. Majoriteten av samebyrepresentanterna och de samrådande parterna upplever att RBP och RenGIS förtydligar rennäringens behov och åsikter. GPS på ren är den funktion som bidrar mest till den positiva utvecklingen i samrådsdiskussioner.

Konkret kan ett samråd mellan en sameby och ett skogsbolag se ut enligt följande exempel som är baserat på ett samråd mellan Vilhelmina norra sameby och SCA 2011 (Jougda 2011):

Samråd om 205 avverkningsobjekt, 17 skogsbilvägar och 14 gödslingsobjekt. Deltagare är 2 representanter från skogsbolaget, 4 samebyrepresentanter och personal från Skogsstyrelsen.

På rummet –

4. Samebyns representanter förbereder sig internt innan samrådet.
5. Samebyn hälsar välkommen och visar en presentation utifrån sin RBP som avslutar i aktuellt område för dagens samråd. RenGIS (kartfunktionen) används för förtydligande.
6. Diskussion om tolkning av satellitbilder och beståndsegenskaper följer med stöd av GPS-punkter. Ett antal renars rörelsemönster visas på diskuterade nyckelområden.
7. Skogsbolaget förklarar hur de jobbar och planerar. Detta görs med fördel innan varje samråd.
8. Diskussion om bolagets planerade avverkningsobjekt.
9. En öppen och bra diskussion om olika skogsvårdsåtgärder och renskötsel där båda parter visar respekt för varandra.
10. Samråd om de minst ifrågasatta avverkningarna utanför kärn- och nyckelområden, följt av kärnområden och slutligen nyckelområden där samebyn krävt fältsyn.
11. Efter ett antal timmar är 82 av 205 avverkningsobjekt lösta, 34 objekt var lösta genom mejlkontakt redan innan samråd, 89 objekt är kvar för fältsyn.

I fält –

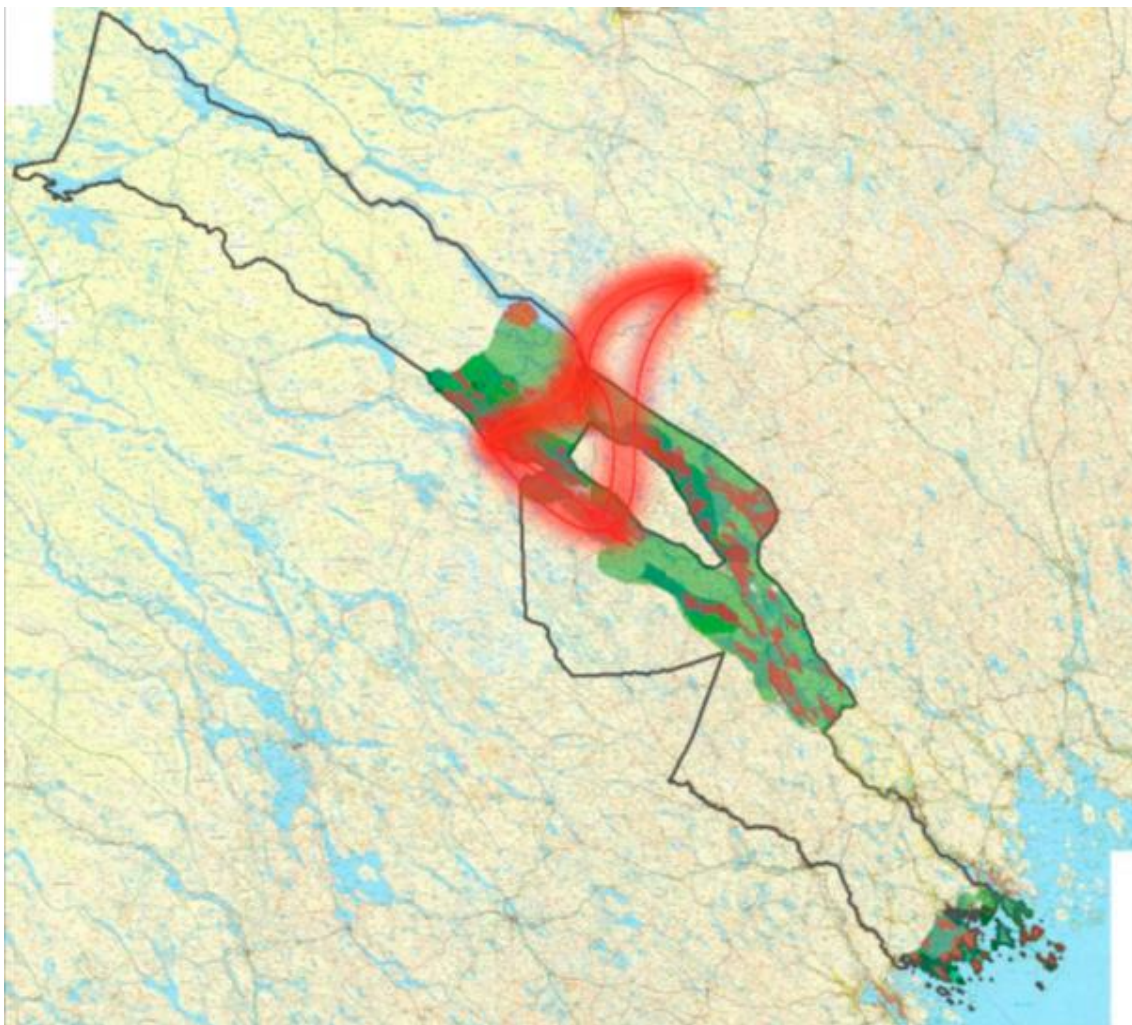
12. Samma dag eller vid senare tillfälle genomförs fältsyn då objekten besöks och diskuteras.
13. Långsiktig planering med konkreta förslag och spatiala och temporala korrigeringar från samebyn till skogsbolaget om hur objekten ska hanteras. RBP och RenGIS utgör här ett viktigt planeringsverktyg för samebyn. Skogsbolaget får tillgång till samebyns beteslandsindelning och sänder själv underlag till samebyn med shape-filer på objekten (detta görs med fördel innan samrådet).
14. Nytt mötesdatum för uppföljning av kvarstående objekt bestäms.

På rummet –

15. Uppföljningsmöte. Dialog om konstruktiva förslag. Förhoppningsvis är båda parter mer eller mindre nöjda med de gemensamma lösningarna.

Ett exempel på användningen av RBP i ett ärende med en annan typ av markaktör är den eventuella gruvetableringen i området Gállak (Kallak) utanför Jokkmokk i Norrbotten. Bolaget Jokkmokk Iron mine AB (JIMAB), som är ett dotterbolag till engelska Beowulf mining PLC, avser bedriva gruvverksamhet med tillhörande transportsystem i ett område som är riksintresseklassat för rennäringsenheten samt nyckel- och kärnområden inom samebyn Sirges (Yttrande Sirges sameby 2013). Det berör även direkt eller indirekt samebyarna Jåhkågasska tjiellides, Sierri, Tuorpun och Udjta. Samebyarna, gruvbolaget och Bergsstaten (handlägger och beslutar om ärenden som rör utvinning av mineral i Sverige) har olika uppfattning om en gruvans påverkan på renskötseln. Vilken sida som har juridiskt rätt till marken är också omtvistad då två riksintressen ställs mot varandra (rennäringsenheten respektive mineralutvinning). För att styrka sina argument har Sirges sameby använt sig av sin RBP i ett yttrande till Bergsstaten. I skrift beskriver man samebyn, dess marker och konkurrerande markanvändare, för att förtydliga och illustrera detta finns kartbilder med samebyns beteslandsindelning, gruvområdet och de tilltänkta transportvägarna (se figur 8). Utfallet av yttrandet väntas.

Ett ytterligare exempel på användning av RBP återfinns i förvaltningen av Världsarvet Laponia. Enligt förvaltaren Jan-Erik Länta kommer verksamheten att använda sig av berörda samebyars renbruksplaner vid skapandet av ett Laponia-GIS, som skall göra geografiskt kopplad information lättillgänglig både för förvaltningen och för andra som söker information i området.

Figur 8. Planerad gruvverksamhet med transportvägar inom Sirges sameby i Norrbotten illustrerat med hjälp av RBP. Markerat område är Sirges sameby med beteslandsindelning. Röda linjer är gruvbolagets föreslagna transportvägar. Bild: Jonas Vannar, Sirges samebys yttrande till Bergsstaten (2013).

3.1.8 Finansiering

För att nå målet med upprättande av planer för samebyarna budgeterade regeringen projektet 10 miljoner för perioden 2005–2010 och ytterligare 8 miljoner kronor för åren 2011–2014 (Jougda et al. 2011). Den sammanlagda kostnaden för uppstart av renbruksplaner för Sveriges 51 samebyar beräknas ligga kring 36 miljoner kronor (se tabell 3). Omräknat per areal av Sveriges renskötselområde, som omfattar drygt 20 miljoner hektar land (Riksskogstaxeringen 2009), innebär det att den svenska staten tillsammans med andra intressenter satsat mindre än 2 kronor per hektar.

År	Medel (Mkr)	Aktör
2000-2002	3,6	Jordbruksverket
	0,5	Bygdemedel
	1,1	Övriga aktörer (RESE, Svensk marktäckedata, Landcover, EU-projektet SAFE, NINA)
2005-2010	6	Bygdemedel beviljat av Länsstyrelse och Sametinget
	10	Regering (Näringsdepartementet)
	3,05	Rymdstyrelsen, Jordbruksverket och LKAB
2011-2014	8	Regering (Landsbygdsdepartementet)
	0,8	Sametingets landsbygdsprogram
	0,2	Skogsstyrelsen
	3	Sametinget ("klimatmiljoner")
Total Summa	36, 25	

Tabell 3. Summering av den sammanlagda finansieringen av projektet Renbruksplan. (Skogsstyrelsen, Slutrapport RBP 2000–2002; Rapport 6 2011: Renbruksplaner 2005–2010; muntlig kommunikation - Leif Jougda).

3.1.9 Framtid

Den från regeringen finansierade projektperioden 2011–2014 är inne i sitt slutskede och framtiden för Renbruksplan är oklar. En slutrapport om RBP-processen sammanställdes i december 2013 av en arbetsgrupp bestående av representanter från Skogsstyrelsen, Sametinget, samebyar och andra sakkunniga personer. I denna ges en bakgrund och översikt av aktiviteter som genomförts, samt en utvecklingsplan och förslag till utvecklingsplan och organisation i framtiden (Skogsstyrelsen 2013a). Man föreslår en utvecklingsprocess under en 5-års period (2015–2019) för att ge förutsättningar för att kvalitetssäkra och stabilisera ett nytt RBP-konceptet med webbaserad dataplattform. Parallellt med utvecklingsaktiviteterna sker drift och förvaltning av befintliga Renbruksplaner och tillhörande redan utvecklade systemstöd. För detta arbete krävs ny finansiering, vilket också berörs i rapporten.

Slutligen diskuteras det framtida handhavandet av Renbruksplaner. I nuläget har Skogsstyrelsen huvudmannaskapet och är projektledare i samverkan med Sametinget. Nyligen har ett förslag kommit upp där Sametinget, som har ett naturligt långsiktigt intresse och engagemang för rennäringen i samhällsplanering, tar över huvudmannaskapet. Samverkan måste dock äga rum mellan Skogsstyrelsen och Sametinget, och Skogsstyrelsen måste även fortsättningsvis ha en aktiv roll i arbetet med RBP tillsammans med konsulter precis som i dagsläget. Detta bedöms ge en kontinuitet och stabilitet för verksamheten för att ajourhålla och utveckla RBP i alla samebyar (Skogsstyrelsen 2013a).

De långsiktiga effekterna av ett nytt RBP-koncept förväntas ge en verksamhetsnytta för samebyar, myndigheter och markanvändande aktörer (Skogsstyrelsen 2013a). Samebyarnas RBP och Sametingets iRenmark används ofta tillsammans i redovisningssammanhang eftersom de båda databaserna visar olika aspekter av renskötsel.

Förenklat kan man säga att RBP visar hur viktig marken är medan iRenmark visar vad marken används till. Detta gör att iRenmark ofta används vid översiktlig samhällsplane-

ring i inledande skeenden, medan RBP används vid samråd eller i ett senare planerings-
skede. Det nya RBP-konceptet ger förutsättningar för synergieffekter med ett gemen-
samt långsiktigt hållbart GIS-koncept för rennäringen i samhället.

3.1.10 Rennäringens adaptiva kapacitet

Eftersom rennäringen inte kan styra över miljöfaktorer, betestillgänglighet och naturliga störningar men är ytterst beroende av naturen för sin funktion och existens måste renen anpassa sig till de förhållanden som råder (SSR 2013). Detta innebär också att skötseln måste vara flexibel för olika typer av förändringar, något som kan benämnas adaptiv kapacitet. Den engelska termen adaptive capacity introducerades av Gunderson (2000) och förklaras som ”the system robustness to changes in resilience”. Teoretiskt kan alltså ett samhälles adaptiva kapacitet förbättra ett systems resiliens, det vill säga dess långsiktiga förmåga att klara av förändring och vidareutvecklas (Holling 1973). Resiliens innefattar också förmågan att stå emot stress och förmågan att återuppbygga viktiga funktioner som gått förlorade. Sametinget ger tre bra exempel på hur begreppet resiliens kan förstås utifrån olika perspektiv inom rennäringen, nämligen renens, samebyns och renägarens:

- *”För renen kan det handla om att klara av en hård vinter med dåligt bete.*
- *För en sameby kan det handla om att klara av ytterligare exploateringar på samebyns betesland. Det kan gälla allt från vindkraft och gruvor till turism eller att klara av en rättstvist både ekonomisk och psykosocialt.*
- *För den enskilda renägaren kan det handla om att hantera stora ekonomiska förluster på grund av hög rovdjurspredation.”*

(Sametinget 2013d)

Ett tydligt exempel på en faktor som påverkar renskötseln är klimatet och dess förändringar. Det finns flera studier där renskötare berättar om iakttagelser av förändrad vegetation och förändrade rörelsemönster och kalvning hos renarna på grund av väder och säsongsförändringar (Furenberg, Evengård & Nilsson 2011; Löf et al. 2012).

Det är inte bara miljöförändringar som påverkar rennäringen och det samiska samhället. Även ekonomiska förändringar i form av varierande lönsamhet inom renskötseln, sociala och kulturella faktorer som språkförbud och diskriminering har eller har haft stor inverkan (Löf et al. 2012). Som nämnts tidigare har antalet faktorer som påverkar rennäringen ökat (se avsnitt 1.2.3 Skogsbruk och rennäring, 4:e stycket). Det samiska samhället med renskötseln som en viktig beståndsdel är således ett system som har mött och kommer att möta många förändringar som påverkar dess fortsatta existens (Nilsson et al. 2010). Dess förmåga att möta dessa förändringar, den adaptiva kapaciteten, kommer därför vara avgörande för dess framgång.

Hur bedömer man då den adaptiva kapaciteten hos ett system? Genom att skapa ett ramverk med syfte att identifiera element kopplade till det studerade systemet eller samhället kan man ringa in dess adaptiva kapacitet. Som utgångspunkt för sitt Masterarbete ”The Influence of Gender on Adaptive Capacity: A case study from Swedish reindeer herding communities” (Buchanan 2013) har Astri Buchanan utvecklat ett analytiskt

ramverk. Ramverket delas in i olika kategorier definierade av så kallade kapital som utgör komponenter för förbättrad adaptiv kapacitet. Dessa i sin tur består av variabler och indikatorer.

Humankapital avser förändringar som förser individerna med nya tillgångar och funktionella nivåer. Den vanligaste indikatorn för humankapital i bedömning av adaptiv kapacitet är utbildning (Cutter et al. 2010; Wall & Marzall, 2007; Klenk et al., 2011). När samhällen och system utsätts för händelser där den adaptiva kapaciteten testas är utbildning ofta en nödvändig faktor för lyckad anpassning till förändringen (Morrow, 2008).

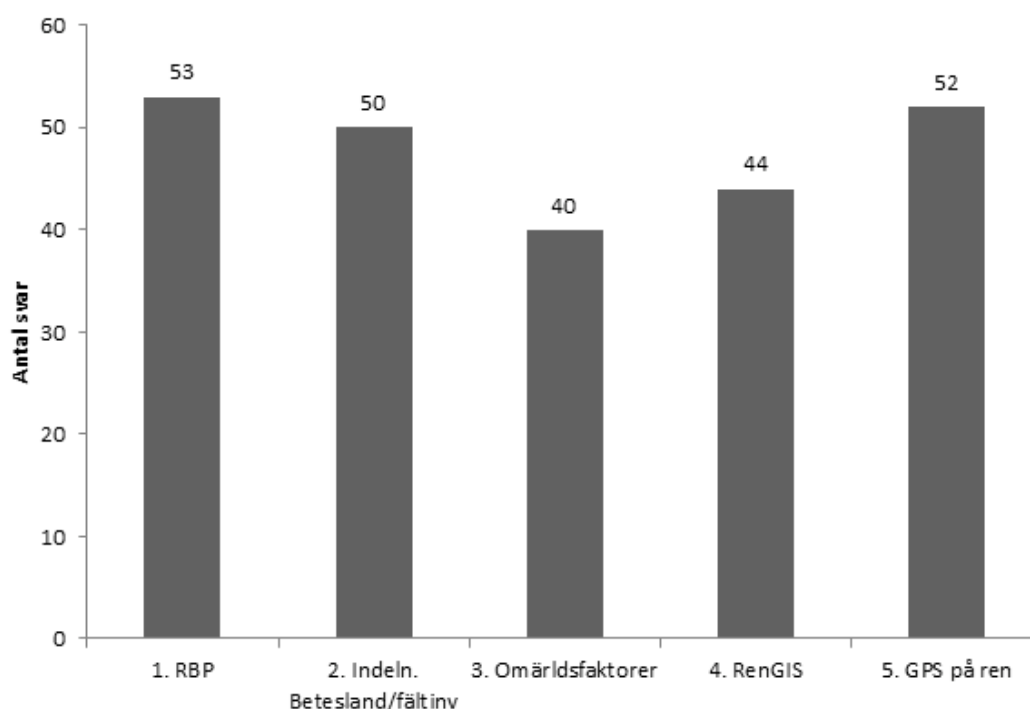
Institutionellt kapital kan definieras som institutioner och styrningsstrukturer som minskar oklarheter och är utformade för att bidra till den adaptiva kapaciteten i ett system (Platje 2008). En av variablerna utgörs av politiska beslut eftersom etniska minoritetsgrupper riskerar ha en lägre politisk makt än majoritetspopulationen. En annan faktor som påverkar den adaptiva kapaciteten är lagstiftning rörande renskötsel, som är en rättighet för den samiska befolkningen, men som trots allt styrs genom vissa regleringar (Josefsson et al., 2010; Kuokkanen, 2009). Dessa regleringar kan påverka den praktiska renskötseln både positivt, negativt eller både och, vilket också inverkar på renskötsel-samhällets adaptiva kapacitet.

Utbudet av tillgängliga material och information i den naturliga miljön, som är otroligt viktig för ursprungsbefolkningar med resursbaserad livsstil, kan klassificeras som naturkapital (Constanza et al., 1997). Förändringar i tillgången på naturkapitalet genom till exempel konkurrerande markutnyttjande eller klimatförändringar kan påverka säsongsförflyttningar, tillgänglig betesresurs och själva pastoralismen (Tyler et al., 2007; Riseth et al., 2001; Furenberg, Evengård & Nilsson 2011).

Det ekonomiska kapitalet, som oftast uttrycks som ett pengavärde (Anheier et al., 1995), definierar den materiella resursen som finns tillgänglig i situationer som kräver adaption. Ett exempel på ekonomiska tillgångar i ett renskötselsamhälle är möjligheten att utnyttja modern teknik för stöd i den operativa renskötseln. Ekonomiskt kapital är nyckeln för ett samhälles resiliens.

3.2 Kännedom och användning av RBP hos samebyarnas medlemmar

Utiifrån sammanställningen av enkätsvaren och figur 9 kan man dra den generella slutsatsen att samebyarnas medlemmar har en god kännedom om Renbruksplan och dess ingående delar (GPS på ren, indelning i betesland/fältinventering, omvärldsfaktorer och RenGIS).

Figur 9. Antal svarande som känner till begreppen Renbruksplan, indelning i betesland/ fältinventering, termen omvärldsfaktorer, RenGIS respektive GPS på ren. Maximalt antal svar per stapel är 77 stycken.

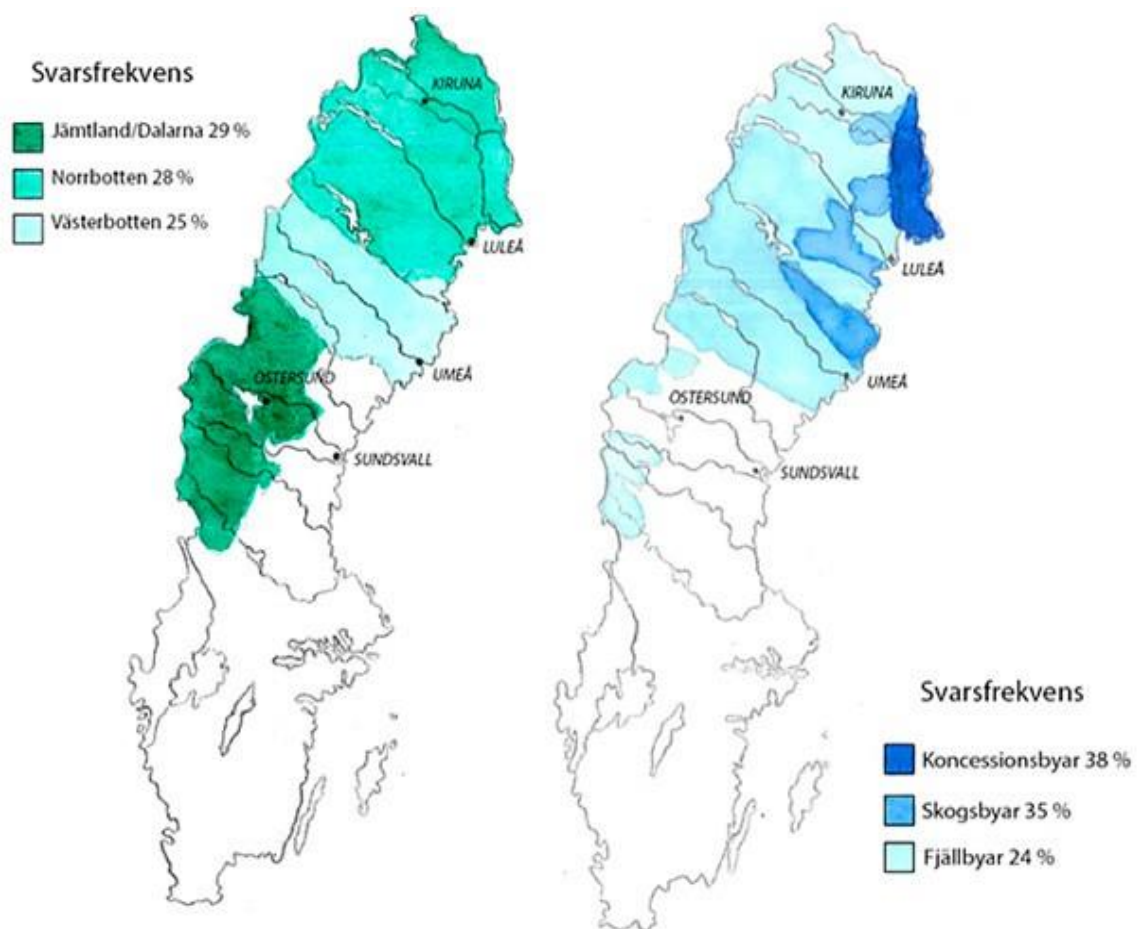
Det finns flera anledningar till att man inte använder RBP trots att man känner till verktyget. Det kan antingen röra sig om att man inte har något intresse för RBP eller att det är någon annan person, antingen inom familjen eller i samebyn, som handhar RBP:n. Svaren visar också att det finns belägg för de föreslagna alternativen; att man har svårt med datorer, att man inte varit tillfrågad om att använda RBP, att det inte förbättrar renskötarens arbete, eller att man inte finner det värt att investera i verktyget. Många av de svarande anger dock att de använder RBP.

Användningen av det datorbaserade systemet RenGIS består främst i att titta i kartan (50 procent). Att använda RenGIS vid samråd med andra markanvändare och att lägga in datamaterial är andra populära användningsområden bland samebyarnas medlemmar. Att planera renskötselaktiviteter är det svarsalternativ som minst antal personer tycker stämmer in på deras användning av RenGIS (13 procent).

Enligt de svarande är RenGIS mindre använt jämfört med GPS-verktyget. Användningen av GPS på ren bland de svarande är tydligt uppdelat i antingen ofta (varje dag, varje vecka) eller aldrig, och då använder man det främst till att titta på renarnas dagliga positioner och i planering av renskötselaktiviteter.

En avgörande faktor för svaren om GPS på ren är förstås om samebyn har tillgång till GPS-halsband eller inte.

Tittar man på fördelningen av svaren på enkät 1.1 ser man att regionen Jämtland/Dalarna har högst svarsfrekvens, men i avseende samebytyp är koncessionsbyarna de som skickat tillbaka flest svar.

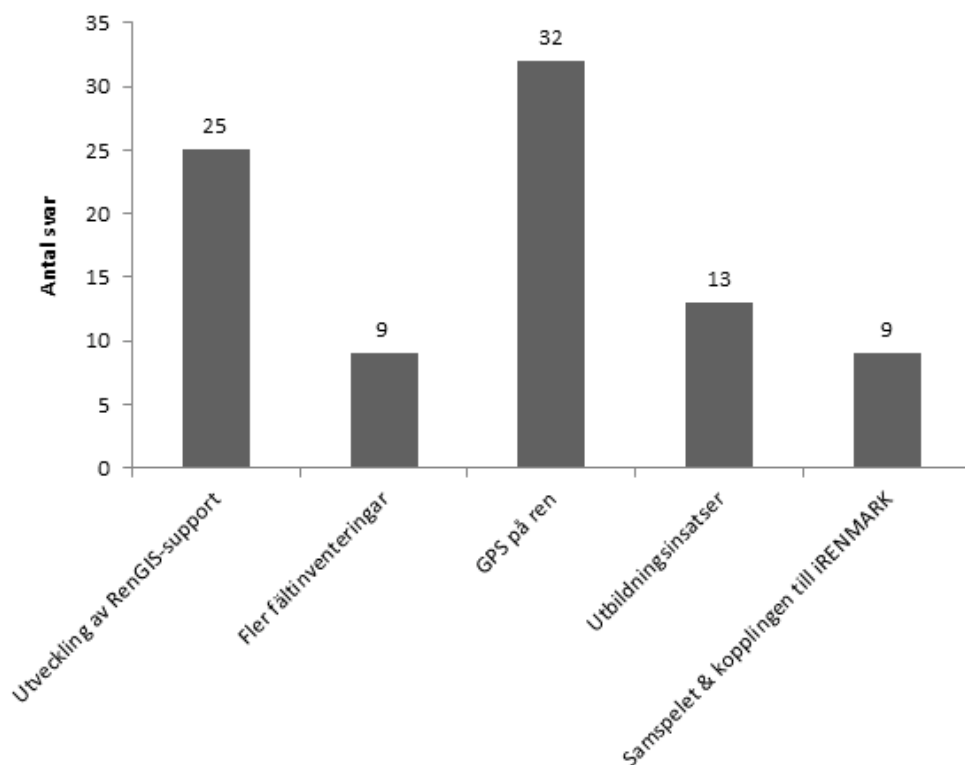

Figur 10. Svarsfrekvens från enkät 1.1 fördelat på samebytyp (höger) och geografiskt område (vänster). Intensivare färg indikerar högre svarsfrekvens. Illustration: H. Vestman.

3.3 Underlag för framtida arbete med RBP

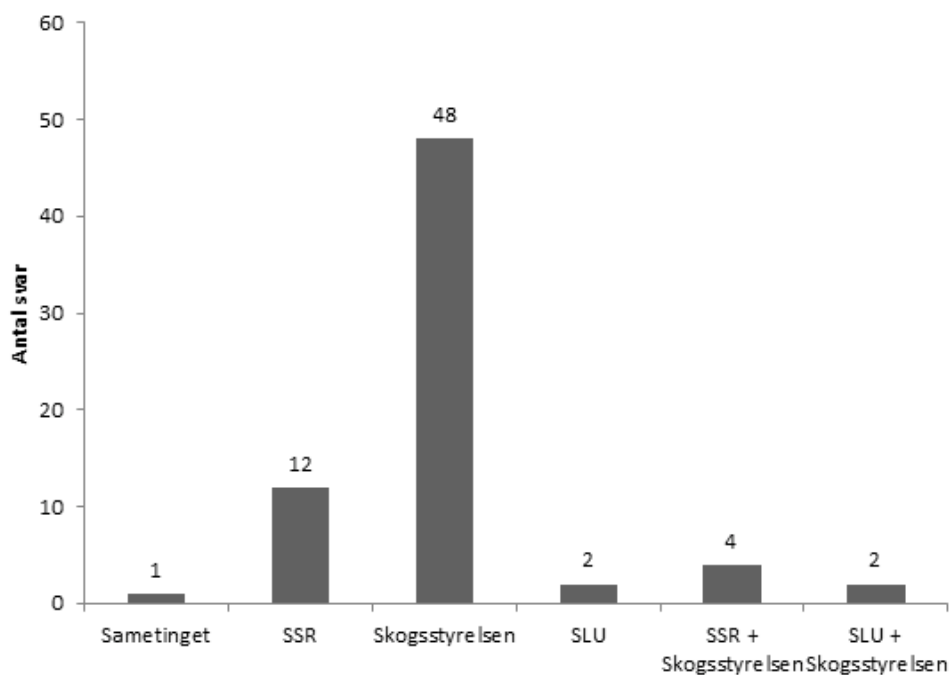
Svaren från enkätundersökning 1.2 visar att samtliga deltagande renägare (62 stycken) tycker att deras sameby ska fortsätta arbeta med Renbruksplan efter år 2014. För detta arbete tror de flesta att samebyn måste lägga ned mellan 10 till 50 arbetsdagar per år. Helst vill samebyarna (representerade av sina renägande medlemmar) inte bekosta arbetet med RBP, men många kan ändå tänka sig att finansiera upp till 50 procent själva för att ha en fungerande RBP. En notering från Leif Jougda till detta svar är att många renskötare upplever att de redan står för 50 procent av kostnaden, vilket kan vara en anledning till att fler inte svarar att man inte vill bekosta arbetet.

Respondenterna tror att deras samebyar anser arbetet med GPS på ren som det viktigaste och högst prioriterade delen av RBP (se figur 11). Utveckling av Ren-GIS-support och utbildning är de efterföljande prioriteringarna för samebyarna. Fler fältinventeringar och samspelet med iRenmark klassas som mindre viktiga delar.

Figur 11. Svarsfördelning för det arbete (kopplat till RBP) som respondenterna prioriterar högst.

Om projektet med Renbruksplan får fortsatta medel för sin verksamhet efter 2014 tycker de allra flesta svarande att Skogsstyrelsen fortsättningsvis ska ha huvud-mannaskapet (se figur 12). SSR är det näst mest önskvärda alternativet men får betydligt färre röster. Sametinget som ansvarig för projektet får lägst antal röster (1styck).

Figur 12. Organisation som respondenterna önskar ska ha huvudmannaskapet för RBP efter år 2014.

3.4 Fördjupad beskrivning av samebyarnas användning och syn på RBP

En övervägande del av de intervjuade renägarna anger att de kom i kontakt med RBP genom primär information från Skogsstyrelsen eller sekundär information via andra samebyar (Vilhelmina norra och Malå samebyar nämns), som redan hade påbörjat arbetet med RBP. Någon nämner att man såg att verktyget fungerade och blev därför intresserade.

Användandet inom de olika samebyarna håller sig till en begränsad grupp, ofta styrelse, GIS-ansvarig eller de som samråder. Inom några byar säger man att det finns intresse från andra medlemmar men att teknikkunskaperna brister.

Enligt de svarande används RBP som ett stöd och underlag för att på ett pedagogiskt och översiktligt sätt visa andra markanvändare intrångsbilden i samebyn. Det är övervägande vid samråd med bolag inom vindkraft, skogsbruk, torvbrytning, gruvnäring som man har använt sig av RBP. Faktiska exempel på nyttan av RBP vid diskussion med andra markaktörer är en etablering av bergtäkt och en felplantering där samebyn fått rätt med hjälp av sin RBP.

De flesta samebyar som är representerade i intervjustudien säger sig inte ha varit involverade i några stora konflikter där man använt sig av RBP. Vad som är en konflikt kan diskuteras, men genom andra frågor framkommer att några samebyar har använt RBP vid meningsskiljaktigheter eller konflikterande intressen med andra markanvändare. Andra användningsområden för RBP som uppges är egen planering av renskötseln, en samlingsplats för traditionella kunskaper av att bruka sina betesmarker, bolags projekteringar av torv- och grustäkter samt vid skapande av översiktsplaner.

Det är tydligt att en övervägande del av de svarande anser att GPS på ren är en väldigt viktig funktion i RBP:n. Dels utgör den ett viktigt komplement till beteslandsindelningen och förtydligar RBP:n, men man tycker också att GPS på ren är betydelsefullt i det dagliga arbetet med renarna, där samebyn via internet kan hålla koll på renarnas förflyttningar i landskapet.

En respondent påpekar att för att påvisa betesutnyttjandet för andra parter är det speciellt värdefullt att använda sig av RIVO.

Den tydligaste förändringen som skett i och med införandet av RBP, enligt respondenterna, är en förändrad syn på rennäringen från andra aktörer (skogsbruket som exempel). Man tycker att RBP:n kan ge en ökad förståelse för rennäringen, att man ”pratar samma språk”. Någon nämner att mer hänsyn tas idag, men att FSC-certifieringen kan ha bidragit till denna förändring. RBP:n lyfts fram som ett tungt argument i samrådssituationer, men samtidigt upplever några av respondenterna ingen förändring i diskussioner med andra markanvändare.

Relationen till grannsamebyarna har generellt inte förändrats i och med användandet av RBP. Skillnader mellan gränsdragningar i RBP:n och områden som brukas av sedvana

kan skapa irritation mellan samebyarna och konflikt i samråd där andra markanvändare inte vet hur de ska ta ställning till informationen. RBP:n kan också påverka relationen mellan samebyar positivt då man vid utbildningstillfällen kan diskutera och utbyta erfarenheter. Man kan också samarbeta och göra gemensam sak mot exploatörer

Nio av tio av de svarande anser att deras sameby ska fortsätta arbeta med Renbruksplaner. En person tror att RBP kommer vara en viktig tillgång i och med att insamling och presentation av samebyarnas markanvändning kommer bli allt viktigare i framtiden. En annan säger att en fortsättning är beroende av att någon med intresse och kompetens handhar arbetet. Det är också till viss del beroende på om det blir en fortsatt extern finansiering av RBP. Fortsättningsvis krävs också utveckling av verktyget där följande förändringar föreslås av respondenterna:

Tekniska förändringar

- Användarvänlighet och tillgänglighet
- Uppdatering av programmets utseende och funktioner
- Samordning med iRenmark
- Möjlighet att lägga in alla typer av omvärldsfaktorer, exempelvis rovdjursföryngringar (idag sekretessbelagda uppgifter)
- Inkludera mer barmarksbete i fjällregioner med viktigt gräs- och lövbete

Övrigt

- Ökat värde och rättslig betydelse av RBP
- Ge RBP högre status än iRenmark
- I samband med RBP skulle utbildning i renskötsel ges till andra markanvändare av samebyarna för ökad förståelse
- Mer finansiering till RBP

3.5 Involverade myndigheter och tjänstemäns tankar om RBP-processen

Det har funnits ett begränsat forskningsintresse för RBP (det specifika verktyget) fram till idag. På Sveriges Lantbruksuniversitet är det Per Sandström som främst jobbar med programvaran som har varit och är involverad i arbetet (muntlig kommunikation Per Sandström). I början fanns även en viss dialog med professor Öje Danell på SLU i Uppsala om adaptiv förvaltning av rennäringens marker där målet var att hitta en balans mellan produktion och konsumtion av bete (muntlig kommunikation Lars Göran Brandt). Det fanns tankar om att detta var något som skulle kombineras med Renbruksplanen.

Länsstyrelsen i Västerbotten var – som redan nämnts – inledningsvis drivande i RBP-processen, och hade sedan 1980-talet tillsammans med övriga renskötsellän fått särskilda medel för att utveckla markanvändningsredovisningen och arbeta med rennärringsfrågor (muntlig kommunikation Lars Göran Brandt). Flera av Länsstyrelsens rennärringsfrågor flyttades år 2006 över till Sametinget, bland annat redovisningen av rennäringens markanvändning.

Skogsstyrelsen har som sektorsansvarig myndighet för skogsfrågor arbetat med rennärlingsfrågor i samarbete med Sametinget (muntlig kommunikation Monika Stridman). Generaldirektör Monika Stridsman säger att man har regelbundna möten om rennärning och Renbruksplaner.

Jordbruksverket var innan 2007 sektorsansvarig myndighet för rennärningen (därefter Sametinget), i och med detta ansvar fick man vissa medel för att subventionera ”åtgärder som främjade rennärningens utveckling” (skriftlig kommunikation Svante Nilsson). En del av dessa medel användes för att initialt finansiera utvecklingen av projektet Renbruksplan enligt Svante Nilsson tidigare sektorsansvarig tjänsteman på Jordbruksverket. Svante Nilsson förklarar myndighetens arbete med Renbruksplan som att man inte direkt var involverad i själva arbetet, men ”fann att det fanns ett betydande behov av framtagandet av ett förbättrat underlag för samebyarna att nyttja vid samråd med främst skogsnäringen”.

Landsbygdsdepartementet uppmärksammade projektet Renbruksplan genom presentation av Leif Jougda omkring år 2004. Karin Tormalm, kansliråd på skogs- och lantbruksenheten, berättar att hon själv blev involverad i detta stadium och att regeringskansliet har sett Renbruksplan som ett bra verktyg för att skogs- och rennärning ska vara jämbördiga, samt att RBP ska vara ett förhandlingsinstrument för samebyarna. Från departementets sida har man aldrig blandat sig i utformning eller upprättande av verktyget, utan man har, som Tormalm uttrycker det, ”lämnat en påse pengar till uppgiften”.

Svenska samernas riksförbund (SSR) har inte haft någon större delaktighet i projektet. Åke Larsson, renskötare från Malå skogssameby, berättar till exempel att han tidigt kontaktade SSR med sina tankar om ett verktyg för kartläggning och planering av rennärningens marker, men att förbundet inte anammade det. Maria Boström på SSR säger att förbundet är positiva till RBP eftersom deras medlemmar, samebyarna och sameföreningarna, överlag är positiva till arbetet och verktyget.

Målsättningen och syftet med Renbruksplan hänför Svante Nilsson på Jordbruksverket till att det fanns ett betydande behov av ett förbättrat underlag för samebyarna att använda sig av i samråd med framförallt skogsbruket, samt att förbättra användandet av den befintliga betesmarken genom möjlighet till egen planering av renskötseln. Måluppfyllelsen av RBP anses som god enligt Svante Nilsson på Jordbruksverket.

Jordbruksverkets syn på målsättningen delas av många av de andra intervjuade personerna. Per Sandström, SLU, säger dock att syftet med RBP har utvecklats över tiden. Han håller med om att grundtanken först var att samla in data för att kunna beskriva renskötseln i tid och rum, men att det nu mer handlar om att samebyarna ska inse att verktyget kan utgöra en tillgång och fördel för deras verksamhet, samt att verktyget kan användas för utbildning av den yngre generationen renskötare. Tanken var en gång att RBP skulle likna Skogsbruksplanen, men skillnaden mellan de båda verktygen är idag stor. En privat skogsägares skogsbruksplan har ett väldigt begränsat landskapsperspektiv jämfört med den omfattande Renbruksplanen. Man kan säga att Renbruksplan har gått från ett verktyg för dokumentation av beteslandet till att kunna användas för analys och

praktiskt användande i samhällsplanering, konsekvensbeskrivningar m.m. Sandström säger också att RBP:n idag innefattar många fler omvärldsfaktorer än tidigare. Några av dessa omvärldsfaktorer kan innebära större hot och problem för samebyarna än skogsbruket. Sandström tror att detta förflyttade fokus från skogsnäringen kan ha gynnat densamma.

Måluppfyllelsen anses av de flesta intervjuade personer som god. Bengt Näsholm, konsult som varit med sedan starten och arbetat mycket med programvara och teknik, säger att han uppfattar det som att samrådsprocessen blivit bättre än den var tidigare men är osäker på om det enbart är RBP som bidragit till detta.

Bengt Näsholm tror att den största nyttan med RBP är utbildningsmässigt. Att man inom samebyarna blir mer förberedda för att verka inom det svenska samhället, så som det fungerar. Man förstår bättre processen kring samråd och administration. Utbildning är otroligt viktigt eftersom det finns en stor skepsis mellan samebyarna och det svenska samhället, och omvänt. Att börja tänka i andra termer och bli mer accepterande mot andra kan göra en stor skillnad, det skapar medvetenhet om komplexiteten i frågan. Detta är något som flera personer nämner under intervjuerna.

Arbetet med RBP har inte mött något större motstånd, varken från själva näringen eller allmänheten (muntlig kommunikation Lars Göran Brandt). Det största hindret man har haft, och fortfarande brottas med, är finansiering. Lars Göran Brandt tror också att det har varit otroligt viktigt för hela arbetet att Skogsstyrelsen genom Leif Jougda fått fram och avsatt resurser och engagemang.

Helt problemfritt har arbetet inte varit. Utifrån projektets synvinkel är nivåskillnaderna i kunskap och användande av RBP mellan samebyarna ett problem (muntlig kommunikation Bengt Näsholm). En annan problematik som både Bengt Näsholm och Peter Benson, GIS-ansvarig på Sametinget, nämner är användningen av olika begrepp för samma saker i RBP och i Renmark trots att de är integrerade. Detta kräver samordning enligt Benson. Näsholm nämner också att det är sämre att göra RBP dåligt än att inte göra något alls eftersom man förmedlar och samråder efter den. En dålig RBP kan innebära dåliga samråd. Det är inte själva RBP som är det avgörande utan det faktum att det ska göra folk mer förberedda.

Framtida arbete med Renbruksplan är osäker. Många av de intervjuade personerna säger att det är viktigt att någon med intresse och kunskap handhar frågan. Flera understyker Leif Jougdas roll och engagemang för arbetet som otroligt viktigt för projektets framgång och utveckling, något som också innebär att man är orolig för fortsättningen när Leif går i pension. Ännu viktigare är kanske samebyarnas intresse för verktyget, men redan nu finns det risk att byar inte orkar med och saknar nödvändiga resurser. Extern finansiering från staten är betydelsefull men om ren-näringen anser verktyget viktigt krävs kanske viss egenfinansiering.

Flera intervjuade personer, bland annat Monika Stridsman, säger att det är viktigt att Sametinget visar större engagemang i frågan. Lars Göran Brandt förklarar det som att

Sametinget stannat vid markredovisningar eftersom de inte i tillräckligt stor grad anser sig vara en näringsmyndighet utan mer som en myndighet som ska förvalta det samiska arvet ur ett samhällsperspektiv. Även Karin Tormalm, Landsbygdsdepartementet, tar upp komplexiteten kring rennäringsen då det både finns ett samhälleligt intresse att värna rennäringsen och samtidigt ett privat intresse för de enskilda rennäringsföretagen. Tormalm säger att det i praktiken blir väldigt svårt att separera de båda intressena och att man endast kan lagstifta om det samhälleliga intresset. Detta är också något som kan bli problematiskt i tolkningar av skogsvårdslagen som säger att skogsbruket ska ta hänsyn till andra näringar, vilket alltså inte gäller privata intressen inom rennäringsen. Vidare kan Tormalm på Landsbygdsdepartementet inte säga särskilt mycket om framtiden för RBP. Departementet får en utvärdering från Skogsstyrelsen under 2014 för vidare diskussion.

Peter Benson ser en stor utvecklingspotential för verktyget, och både Bengt Näsholm och Per Sandström nämner ett webbaserat program för RBP som nästa steg i utvecklingen. Helén Larsson, tidigare projektledare inom rennäringsen på Länsstyrelsen, har en idé om att den idag väldigt aktuella frågan hållbarhet borde – som det var tänkt från början – kunna appliceras på samebyarnas verksamhet via RBP och olika kriterier för att ytterligare belysa rennäringsen för omvärlden.

4. Diskussion

4.1 Renbruksplan – en komplex historia

Det finns flera bakomliggande orsaker som direkt eller indirekt har lett fram till skapandet av Renbruksplan. Grunden ligger i en otydlighet kring ägandeskap, markanvändning och statens maktutövande på det samiska samhällets existensformer. Det kan diskuteras hur vida renskötseln var den första aktören i Norrland och således borde ha företräde till marken. Så som samhället ser ut idag behöver vi råvarunäringarna och frågan handlar om hur olika intressen kan samexistera.

Generellt är lagstiftningen kring rennäringen otydlig, vilket det finns flera exempel på genom rättsfall i hela renskötselområdet (Yttrande Sirges sameby 2013; Näringsdepartementet 2013; SSR 2014b). Vad som gör rennäringen svår att jämföra med andra näringar är att den både utgör ett allmänt intresse och ett näringsintresse.

I förhållandet mellan skogsbruk och rennäring så finns Skogsvårdslagen 13b 31§ till skydd för rennäringen som allmänt intresse. Enligt Statens offentliga utredningar (2001) är rennärlingslagen inte en renodlad skötsellag:

”Den innehåller även civilrättsliga regleringar, det vill säga bestämmelser som reglerar förhållandet mellan enskilda. Exempel på sådana regler är beskrivningen av de rättigheter som ingår i renskötselrätten och omfattningen av renskötselområdet. Detta förhållande är en avgörande skillnad jämfört med reglerna för andra näringar, till exempel skogsvårdslagen. Dessa utgår från att näringsidkarna grundar sitt brukande på olika typer av likartade rättigheter, till exempel äganderätt eller arrende”.

Vad man kan konstatera är att det har funnits, och till viss del fortfarande finns, ett ojämnt förhållande mellan olika näringar. Rennäringen har upplevt sig diskriminerade och åsidosatt jämfört med större näringar, som exempelvis skogsbruket. Det här arbetet visar att detta förhållande var en faktor till skapandet av RBP, och något som formulerades av Åke Larsson. Kartläggningen av rennäringens markanvändning som gjordes av Statens Planverk och Lantbruksstyrelsen är en annan faktor som ledde fram till RBP. Avgörande var också den tekniska utvecklingen, som fortsätter att skapa möjlighet att förbättra RBP.

Själva tillkomsten och utvecklingen av RBP har varit slumpmässig och beroende av intresse och engagemang från enskilda personer så som Åke och Helén Larsson, Lars Göran Brandt, Leif Jougda och medlemmar i Vilhelmina norra sameby och Malå sameby. Myndigheternas delaktighet har dock varit nödvändig för att frigöra resurser och medel till arbetet.

Jag saknar tillräcklig kunskap om statsvetenskap och beslutsfattande för att dra några slutsatser av det politiska spelet kring rennäringen och samernas rättigheter. Det finns nationella och internationella lagar och riktlinjer (se avsnitt 1.2.4 Rennäringens

rättigheter) som innebär att den svenska staten måste ta hänsyn till rennäringen. Man kan spekulera kring om beslutet att inte skriva under ILO-konventionen (Sametinget 2013a) har påverkat statens ökade satsningar på sameer och rennärning. Genom skapandet av Sametinget, med uppgift att arbeta med frågor som berör samerna, har staten tagit ett aktivt steg för att lyfta fram samerna som minoritetsbefolkning (och ursprungsfolk). Hur vida detta lyckats eller ej ligger utanför denna studie.

Genom den ökade satsningen från statens sida, och särskilt målet ”Främjande av rennäringen”, har projektet RBP haft möjlighet att söka, och tilldelats, medel för utveckling. Ett förbättrat förhållande mellan rennärning och andra, ekonomiskt viktiga, markaktörer innebär att dessa kan fortsätta bedriva sin verksamhet. På så sätt kan man se satsningen på RBP som ett ekonomiskt incitament från den svenska staten.

Konkurrensen om marken mellan skogs- och rennäringen har i stor grad lett fram till skapandet av RBP, där skogsbruksplanerna har utgjort en inspirationskälla. Har man detta i åtanke när man ser på de senaste årens samhällsutveckling och globalisering med ökat naturresursutnyttjande som följd, har skogsbrukets initialt väldigt negativa inverkan på rennäringen resulterat i ett verktyg som samebyarna kan använda till mer än kommunikation med skogsbruket. RBP har utvecklats till ett verktyg att använda vid samhällsplanering, miljökonsekvensbeskrivningar och kommunikation med många olika typer av aktörer.

4.2 Renbruksplanens betydelse för rennäringens resiliens

Själva målsättningen med RBP har inte förändrats särskilt mycket genom åren, det är fortfarande ett verktyg för operativ planering av renskötseln och kommunikation med andra markaktörer. Vissa utvecklingar av verktyget som förändrat dess funktion och tydlighet, där GPS på ren är det tydligaste exemplet, kan identifieras.

Resultaten från denna studie visar i likhet med andra studier att förhållandet mellan (främst) skogsbruk och rennärning har förbättrats sedan införandet av RBP (Hemberg 2001; Persson 2001; Hamilton 2003; Centrala samrådsgruppen skogsbruk/reennärning 2011; Wennström & Vestman 2012). Om det är RBP, certifieringarnas införande i det svenska skogsbruket, eller en kombination av flera faktorer som har skapat en ökad förståelse och hänsyn till rennäringen är svårt att säga.

I samband med samebyarnas upprättande av RBP har utbildningsträffar ägt rum. Detta kan ses som ett konkret uttryck för adaptiv kapacitet, då man genom att lära sig använda verktyget och få ökad kunskap om andra näringar kan påverka sin egen verksamhet (Morrow 2008). Mina resultat visar att RBP har påverkat den praktiska renskötseln genom att man kan planera och påverka tillgången till betesresurs (genom samråd). Samebyarna har fått tillgång till modern teknik i form av GIS och GPS på ren för att kunna planera sin verksamhet i förhållande till andra faktorer och påverka renskötselns form i dagens samhälle, vilket också är ett uttryck för adaptiv kapacitet. RBP, och särskilt GPS på ren, har ökat samebyarnas förhandlingsposition med andra markaktörer där skogsbruket är ett exempel. Hur kraftigt RBP är som förhandlingsverktyg återstår dock att se

i fallet med Gállokgruvan utanför Jokkmokk där det är tydligt att en eventuell gruvverksamheten kommer att påverka flera samebyar på ett omfattande sätt .

RBP är samebyarnas verktyg för att ta sig an omvärldsförändringar, att understryka dess rättigheter samt bidra till fortsatt möjlighet till renskötsel i Sverige. Ser man till de olika typerna av kapital som definierar styrkan hos ett systems adaptiva kapacitet (se 3.1.10 Rennäringens adaptiva kapacitet), så kan man argumentera för att RBP i viss mån ökat rennäringens politiska makt genom att andra markaktörer tar hänsyn till renskötsel i större grad genom användande av RBP. Att regeringen uppmärksammat verktyget och satsar pengar på projektet är också ett kvitto på dess betydelse som institutionellt kapital (Platje 2008).

En förutsättning för användandet av RBP har varit utbildning för renskötare, dels om själva verktyget men också om naturbetingelser och skogsbruk. Det kan möjligen också indirekt ha bidragit till ökad kunskap om olika lagar och regleringar till exempel skogsvårdslagen då denna kunskap ofta krävs för att kunna argumentera på ett bra sätt vid samråd. Även om detta är spekulationer skulle RBP genom detta också ha bidragit till ett större humankapital för renskötarna (Cutter et al. 2010; Wall & Marzall, 2007; Klenk et al., 2011).

I vilken grad RBP har bidragit till den adaptiva kapaciteten och de lokala renskötselsamhällena beror också på måluppfyllnaden av RBP hos olika samebyar. Byarna befinner sig på olika nivåer med sina renbruksplaner eftersom de själva har beslutat om involvering i projektet. Det är möjligt att det har varit en förlust för vissa samebyar att inte ta hjälp av RBP tidigare, men det kan också vara en vinst att endast de som verkligen är intresserade har anammat verktyget, som Bengt Näsholm säger; ”Det är sämre att göra en RBP dåligt, än att inte göra någon alls”. Etableringen och användandet inom byarna verkar också skilja sig åt beroende på intresse och teknikkunskap. Hos flera samebyar begränsas användandet av RBP till styrelsen eller de personer som samråder med andra markaktörer.

RBP var inte ett politiskt beslut, utan processen har haft en ”bottomup” orientering, där initiativ och utveckling skett från lägre hierarkiska nivåer i samhällssystemet (Fraser et al. 2006). Samebyarna har varit involverade under hela processen och deltagit i utformning och utveckling av RBP. Jag tror att detta kan ha varit avgörande för att RBP har blivit accepterat och väl mottaget bland samebyarna.

En intressant iakttagelse från enkätstudie 1.1 är den geografiska fördelningen av svaren (se figur 10). Västerbotten som är något av pionjirlänet för RBP med Vilhelmina norra sameby och Malå sameby har sämst svarsfrekvens, vilket kan jämföras med studien som skedde 1998 där Västerbotten hade högst svarsfrekvens (se tabell 2). En möjlig orsak kan vara att tidpunkten för denna enkät inföll under kalvmärkningen då renskötarna befinner sig uppe till fjälls. Man kan också se att koncessionssamebyarna har en hög svarsfrekvens 2013 men låg 1998, något som kan härledas till att man nyligt börjat med RBP och att det händer mycket i området till exempel gruvetablering. Det är svårt att dra några slutsatser från svarsfrekvenserna annat än att hela renskötselområdet är repre-

senterat. Det kan lika gärna vara slumpen som gör om man svarar på enkäten som ett intresse för ämnet.

4.3 Utveckling och framtid för RBP

Vad gäller framtiden för RBP tycker samtliga tillfrågade personer (både renskötare och myndighetspersoner) att arbetet är viktigt och ska fortsätta. En tydlig önskan från samebyarna är att Skogsstyrelsen ska fortsätta arbeta med frågan, vilket måste ses som att den skogliga myndigheten har gjort ett gott arbete och har förtroende från användarna. Från myndighetshåll ser man gärna att Sametinget ska bli mer involverat eftersom det är förvaltningsmyndighet för rennärlingsfrågor. Utifrån intervjuerna med renskötarna kan man märka ett visst missnöje och lågt förtroende för Sametinget rörande renskötsel i Sverige. Utvecklingen av RBP:s användningsområden, från att endast användas vid samråd med skogsbruk till att vara ett verktyg för till exempel miljökonsekvensbeskrivningar och samhällsplanering, gör att verksamheten hamnar närmare Sametingets intresseområden än Skogsstyrelsens.

I slutrapporten ”Projekt RBP-konceptet, Renbruksplanskonceptet 2015–2019” (Skogsstyrelsen 2013a) föreslås en ”Renmarksgrupp”, vars syfte skulle vara att utgöra en kontaktyta för myndigheter, personer och intresseorganisationer som kan ha ett utbyte av kunskap om iRenmark och RBP, samt forskning, teknisk utveckling och problem knutna till dessa kartverktyg. Jag tror att om Sametinget ska inneha huvudmannskapet för RBP är det bra om en grupp likt den förslagna existerar för att fånga upp och bevara verktygets heterogenitet.

För framtida utveckling av RBP behöver dataprogrammet uppdateras och inkludera ännu mer data och omvärldsfaktorer, för att möta renskötarnas och samebyarnas behov. För att bidra i större grad till renskötelsens adaptiva kapacitet och existerande krävs en ökad användning av verktyget inom samebyarna, så att kunskapen och kommunikationen inte blir begränsad till ett fåtal personer. För att fler ska kunna använda RBP måste tillgängligheten till verktyget, där dålig uppkoppling och begränsat mobilnät utgör problem särskilt i fjällen och inlandet, förbättras.

RenGIS är ett komplext program vilket kan vara en fördel då man kan titta på många olika typer av data, men också en nackdel då man kanske inte förstår alla dess delar och vad själva termen RenGIS innebär. Introduktion och utbildning av RBP för den nya generationen renskötare med stor teknik- och datakunskap ser jag som väldigt viktigt för utvecklingen av RBP och rennärlingen. Utbildning i samebyarna måste således fortsätta, men det krävs även att andra intressenter och markaktörer skaffar sig större kunskap om rennärlingen för att man ska kunna diskutera ärenden på ett bra och respektfullt sätt.

Personligen anser jag att nästa steg i den tekniska utvecklingen för RBP, och som påbörjats, är skapandet av en app för smarta telefoner där GPS-renarna lätt kan följas när man befinner sig ute i fält.

Det finns en risk att samebyarnas RBP ifrågasätts ju större efterfrågan blir av naturresurser. Redan nu säger en del renskötare att: "Det handen ritar ifrågasätts" (Wennström & Vestman 2012), och syftar till beteslandsindelningen i RBP:n. I detta fall blir det tydligt att RBP saknar legitimitet. Det är möjligt att RBP:s status kan öka, men att verktyget ska få en större rättslig betydelse har jag svårt att se då intresseägarna själva påverkar verktyget. Istället anser jag att en utveckling av RIVO (Renens Identifierade Viktiga Områden), som är helt baserad på renens rörelse i landskapet (GPS-positioner) och som kan sammankopplas från olika år, kan utgöra ett tungt argument för många samebyars markbehov.

5. Litteratur/källförteckning

Opublicerade källor

Skogsstyrelsen (2013a). Projekt RBP-konceptet, Renbruksplanskonceptet 2015–2019 (Slutrapport) [Opublicerad data]. Skogsstyrelsen, Vilhelmina.

Skogsstyrelsen (2013b). Rapport rörande ”Utveckling projekt rennärings malmtransporter Kaunisvaara – Svappavaara” GPS på ren (Rapport Vectura GPS på ren) [Opublicerad].

Riksskogstaxeringen (2009). Renskötselområdet i Sverige [Opublicerad data].

Regeringsdokument och statliga offentliga utredningar

Bostadsdepartementet (1979). Hushållning med mark & vatten, Del 1 Överväganden, SOU 1979:54. Statens offentliga utredningar. Ur Kungliga Bibliotekets samlingar, digitaliserad 2013. http://weburn.kb.se/metadata/491/SOU_7268491.htm [2014–02–13].

Centrala samrådsgruppen skogsbruk – rennärings (2011). Sammanträdesprotokoll. Östersund: Sametinget (2011–03–01).

Jordbruksdepartementet (1983). Rennäringsens ekonomi. Betänkande av rennäringskommittén, SOU 1983:67. Statens offentliga utredningar. Minab/Gotab Stockholm 1984.

Landsbygdsdepartementet (2006). Ett ökat samiskt inflytande (Regeringens proposition 2005/06:86). Stockholm: Regeringskansliet.

Landsbygdsdepartementet (2010). Gränser i skog (Regeringens proposition 2009/10:201). Stockholm: Regeringskansliet.

Landsbygdsdepartementet (2012). Regleringsbrev för budgetåret 2013 avseende Sametinget (Regeringsbeslut 8). Stockholm: Regeringskansliet <http://www.esv.se/sv/Verktystod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=14698> [2014–01–10].

Lantbruksnämnden i Västerbottens län (1983). Markanvändningen i Vilhelmina norra sameby. Underlagsmaterial till rennäringskommitténs betänkande, SOU 1983:67.

Miljödepartementet (2009). En sammanhållen klimat- och energipolitik – Klimat (Regeringens proposition 2008/09:162). Stockholm: Regeringskansliet. sidan 174.

Näringsdepartementet (2013). Överklaganden av bergsmästarens beslut om bearbetningskoncessioner för områdena Rönnbäcken K nr 1 och Rönnbäcken K nr 2

samt Rönnbäcken K nr 3 i Storumans kommun Västerbottens län (Regeringsbeslut), sidan 10. Stockholm: Regeringskansliet.

Rennäringskommittén (1984). Rennäringens ekonomi: betänkande. Statens offentliga utredningar, SOU 1983:67. Stockholm: Liber.

Landsbygdsdepartementet (1999). Samerna – ett ursprungsfolk i Sverige. Frågan om Sveriges anslutning till ILO:s konvention nr 169. Statens offentliga utredningar, SOU 1999:25. Stockholm: Landsbygdsdepartementet.

Rennäringspolitiska kommittén (2001). En ny rennäringspolitik – öppna samebyar och samverkan med andra markanvändare. Statens offentliga utredningar, SOU 2001:101, sidan 155. Stockholm: Landsbygdsdepartementet <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/12139> [2013-12-09] Uppdaterad: 2005-07-18.

SFS 2009:724, Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk, utfärdad 2009-06-11. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet, Allmänna bestämmelser §5 http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Lag-2009724-om-nationella-m_sfs-2009-724/ [2013-12-10].

SFS 1971:437, Rennäringslag, utfärdad 1971-06-18. Stockholm: Landsbygdsdepartementet, <http://www.notisum.se/rnp/sls/lag/19710437.HTM> [2014-01-14].

SOU 1979:54, Hushållning med mark och vatten 2, Del I, Överväganden.

SOU 1979:55, Hushållning med mark och vatten 2, Del II, Bakgrundsbeskrivning.

Muntliga källor

Åke Larsson, telefon, måndag 4 november 2013

Helén Larsson, telefon, onsdag 30 oktober 2013

Bengt Näsholm, muntlig kommunikation, tisdag 8 oktober 2013

Bengt Näsholm, skriftligen den 10 januari 2014

Per Sandström, muntlig kommunikation, onsdag 23 oktober 2013

Karin Tormalm, muntlig kommunikation, fredag 22 november 2013

Lars Göran Brandt, muntlig kommunikation, tisdag 1 oktober 2013

Peter Benson, muntlig kommunikation, torsdag 3 oktober 2013

Monika Stridsman, telefon, fredag 18 oktober 2013

Leif Jougda, muntlig kommunikation, torsdag 5 december 2013

Leif Jougda, muntlig kommunikation, onsdag 28 augusti 2013

Leif Jougda, muntlig kommunikation, torsdag 9 januari 2014

Kartor och illustrationer

Figur 1. Anders Sunesson, Samiskt informationscentrum. <http://www.samer.se/4329> [2014-02-20].

Figur 3. Per Sandström & Stefan Sandström

Figur 8. Jonas Vannar

Figur 4, 5, 6, 7 & 10 Hanna Vestman

Litteratur

Anheier, H. K., Gerhards, J. & Romo, F. P. (1995). Forms of Capital and Social Structure in Cultural Fields: Examining Bourdieu's Social Topography. *American Journal of Sociology*, 100(4), 859–903.

Björklund, J. (1984). From the Gulf of Bothnia to the White sea – Swedish direct investments in the sawmill industry of Tsarist Russia. *Scandinavian Economic History Review* 32: 18–41.

Buchanan, A. (2013). The influence of gender on adaptive capacity: A case study from a Swedish reindeer herding community (Research proposal ENV5 803). University of Saskatchewan [Opublicerad].

Centrala samrådsgruppen skogsbruk/rennäring (2011). Sammanträdesprotokoll. Östersund: Sametinget.

Costanza, R., d'Arge, R., deGroot, R., Farber, S., Grasso, M., Hannon, B., . . . vanden Belt, M. (1997). The value of the world's ecosystem services and natural capital. *Nature*, 387(6630), 253–260.

Cutter, S. L., Burton, C. G. and Emrich, C. T. (2010). Disaster Resilience Indicators for Benchmarking Baseline Conditions. *Journal of Homeland Security and Emergency Management*, 7(1), article 51.

Danell Ö. (2005). Renskötselns robusthet – behov av nytt synsätt för att tydliggöra rennäringens förutsättningar och hållbarhet i dess socioekologiska sammanhang. *Rangifer* 2005;10:39–49.

Ebeling, F. (1959). Skogarna och deras vård I övre Norrland från och med 1930-talet. I Arpi, G. (red.) *Sveriges skogar under 100 år. En sammanfattande redogörelse över det svenska skogsbruket 1859–1959 (Band 2)*. Stockholm: Kungliga Domänstyrelsen.

Eliasson, P. (1997). Från agrart utmarksbruk till industriellt skogsbruk – en långdragen historia. I Östlund, L. (red.) *Människan och skogen, från naturskog till kulturskog?*

-
- Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria 11. Nordiska museet, BTJ Tryck AB, Lund. ss 57–60.
- Emanuelsson, U. (1997). Svenskt skogslandskap i ett Europeiskt perspektiv. I Östlund, L. (red.) Människan och skogen, från naturskog till kulturskog? Skrifter om skogs- och lantbrukshistoria 11. Nordiska museet, BTJ Tryck AB, Lund. sidan 35.
- Eriksson, Å. & Moen, J. (2008). Effekter av skogsbruk på rennäring – en litteraturstudie (Rapport 18:2008). Jönköping: Skogsstyrelsen.
- Esselin, A. (2012). Kommunikationsstrategi för Renbruksplan (Rapport 1: 2012). Jönköping: Skogsstyrelsen.
- Fraser, E.D.G., Dougill, A.J., Mabee, W.E., Reed, M. & McAlpine, P. (2006). Bottom up and top down: Analysis of participatory process for sustainability indicator identification as a pathway to community empowerment and sustainable environmental management. *Journal of Environmental Management* 78: 114–127. Elsevier.
- Furberg, M., Evengård, B., & Nilsson, M. (2011). Facing the limit of resilience: perceptions of climate change among reindeer herding Sami in Sweden. *Global Health Action*, 41–11.
- Gunderson, L. (2000). Ecological resilience – in theory and application. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 31, 425–439.
- Gustavsson, K. (1989). Rennäringen – En presentation för skogsfolk. Skogsstyrelsen, Jönköping.
- Hamilton, A. (2003). Effektivare samråd mellan rennäring och skogsbruk – förbättrad dialog via ett utvecklat samrådsförfarande. Examensarbete i skogshushållning, 2003:103. Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå.
- Hemberg, L. (1999). Förstudie 1998 Renbruksplan, Samarbete mellan Malå och Vilhelmina norra samebyar, Länsstyrelsen och Skogsvårdsstyrelsen i Västerbotten. Skogsvårdsstyrelsen Vilhelmina.
- Hemberg, L. (2000). Delrapport Renbruksplan år 2000. Skogsvårdsstyrelsen Vilhelmina.
- Hemberg, L. (2001). Skogsbruk och rennäring (Rapport 8M:2001). Jönköping: Skogsstyrelsen.
- Holling, C. S. (1973). Resilience and stability of ecological systems. *Annual Review of Ecology and Systematics*, 4.

-
- Josefsson, T., Bergman, I., & Östlund, L. (2010). Quantifying Sami Settlement and Movement Patterns in Northern Sweden 1700–1900. *Arctic*, 63(2), 141–154.
- Jougda, L. (2011). Samråd mellan SCA och Vilhelmina norra sameby, Bjurholm 2011–09–01 (Minnesanteckning). Skogsstyrelsen, Vilhelmina.
- Jougda, L., Näsholm, B., Sandström, P., Sjöström, Å. (2011). Upprättade renbruksplaner 2005–2010 (Rapport 6:2011). Mölnlycke: Skogsstyrelsen.
- Klenk, N. L., Reed, M. G. and Mendis-Millard, S. (2011). Adaptive Capacity in Canadian Model Forest Communities: A social and regional analysis. I Beaulieu, M. S. and Harpelle, R.N. (red). *Pulp Friction: Communities and the Forest Industry in a Global Perspective*. Waterloo: Laurier University Press.
- Kuokkanen, R. (2009). Indigenous Women in Traditional Economies: The Case of Sámi Reindeer Herding. *Signs: Journal Of Women In Culture & Society*, 34(3), 499–504.
- Kvale, S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lisberg Jensen, E. (2011). Det moderna kalhyggesbruket: från framgångssaga till förhandlingslösning. I Antonsson, H. & Jansson, U. (red.). *Jordbruk och skogsbruk i Sverige sedan år 1900. Skogs- och lantbrukshistoriska meddelanden nr 53*. Malmö: Enheten för de areella näringarnas historia (ANH), Kungl. Skogs- och Lantbruksakademien.
- Lundmark, L. (1998). *Så länge vi har marker. Samerna och staten under sexhundra år*. Falun: Prisma.
- Länsstyrelsen Västerbotten (2005). Vilhelmina norra sameby, En beskrivning av samebyns förutsättningar, markanvändning och renskötsel. http://www.lansstyrelsen.se/vasterbotten/SiteCollectionDocuments/Sv/naringsliv-och-foreningar/rennaring/samebyar_Vilhelmina-norra.pdf [2014–01–09].
- Löf, A., Sandström, P., Baer, K., Stinnerbom, M. & Sandström, C. (2012). Renskötsel och klimatförändring, Risker, sårbarhet och anpassningsmöjligheter i Vilhelmina norra sameby (Forskningsrapport 2012:4). Statsvetenskapliga institutionens skriftserie, Umeå universitet.
- Morrow, B. (2008). *Community Resilience: A Social Justice Perspective*. CARRI Research Report 4. Oak Ridge: Community and Regional Resilience Institute.
- Nilsson, C., Jansson, R., Keskkitalo, ECH., Vlassova, T., Sutinen, M-L., Moen, J., Chapin, FS. (2010). Challenges to Adaptation in Northernmost Europe as a Result of Global Climate Change. *AMBIO* 39: 81–84.

-
- Nordstrand, B-M. (2006). Vårt uppdrag med Ren2000 och dess underlag, PM. Länsstyrelsen Jämtland.
- Oskarsson, J. & Busk, M. (2007). Rätten till Norrland – nutida strider, historisk arena. Examensarbete i skogshushållning, 2007:3. Sveriges lantbruksuniversitet, Umeå.
- Platje, J. (2008). "Institutional capital" as a factor of sustainable development – the importance of an institutional equilibrium. *Technological and Economic Development of Economy*, 14(2), 144–150.
- PEFC (2010). Fakta om certifiering av skogsbruk. PEFC och FSC – standarder för ett uthålligt och ansvarsfullt skogsbruk. http://pefc.se/wp-content/uploads/2010/11/fakta_om_certifiering_av_skogsbruk_100415.pdf (2013-12-12).
- Ramberg Sivertsen, T. (2012). The influence of natural and anthropogenic factors on Rangifer movement and habitat use. Rapport 281: Institutionen för husdjurens utfodring och vård, Sveriges lantbruksuniversitet.
- Riseth, J. A., Tommervik, H., Helander-Renvall, E., Labba, N., Johansson, C., Malnes, E., . . . Callaghan, T. V. (2011). Sami traditional ecological knowledge as a guide to science: Snow, ice and reindeer pasture facing climate change. *Polar Record*, 47(242), 202–217.
- Persson, E. (2001). Rapporten Meddelande 6:2001, Utvärdering av samråden 1998, skogsbruk – rennäring. Jönköping: Skogsstyrelsen.
- Sandström, C., Moen, J., Widmark, C. & Danell, Ö. (2006). Progressing toward comanagement through collaborative learning: forestry and reindeer husbandry in dialogue. *International Journal of Biodiversity Science and Management* 2 (2006) 326–333.
- Skogsstyrelsen (2003). Projekt Renbruksplan 2000–2002 Slutrapport – ett planeringsverktyg för samebyarna (Rapport 5:2003). Jönköping: Skogsstyrelsen.
- Skogsstyrelsen (2005). Nationella skogliga sektorsmål. Jönköping: Skogsstyrelsen.
- Skogsstyrelsen (2010). Renbruksplaner – ett planeringsverktyg för samebyar (Statusrapport 2009). Skogsstyrelsen, Vilhelmina.
- Skogsstyrelsen (2011). Skogsstyrelsens årsredovisning 2010. Taberg: Skogsstyrelsen.
- Ståhl, G., Wilhelmsson, E. & Lämås, T. (1994). Planering av skogsbruk: "den röda tråden" till grundkurs i skogsindelning (Kapitel 8). Umeå: Sveriges lantbruksuniversitet.

Tidholm, P. (2012). Norrland: essäer & reportage. Luleå: Teg publishing. sidan 224.

Trost, J. (2012). Enkätboken. 4. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Tyler, N. J. C., Turi, J. M., Sundset, M. A., Bull, K. S., Sara, M. N., Reinert, E., . . . Corell, R. W. (2007). Saami reindeer pastoralism under climate change: Applying a generalized framework for vulnerability studies to a subarctic socialecological system. *Global Environmental Change-Human and Policy Dimensions*, 17(2), 191–206.

Törnlund, E. & Östlund, L. (2006). Mobility without wheels – The economy and ecology of timber floating in Sweden, 1850–1980. *The Journal of Transport History* 27/1.

Wall, E., & Marzall, K. (2006). Adaptive capacity for climate change in Canadian rural communities. *Local Environment*, 11(4).

Wennström, R. & Vestman, H. (2012). Kommunikationsstrategi för Renbruksplan – Är det en fungerande modell för samebyarna vid samråd (Rapport 8:2012). Jönköping: Skogsstyrelsen.

Widmark, C. & Sandström, C. (2012). Transaction Costs of Institutional Change in Multiple-Use Commons: The Case of Consultations Between Forestry and Reindeer Husbandry in Northern Sweden. *Journal of Environmental Policy & Planning*, Vol. 14, No. 4, 2012: 428–449.

Wilhelmsson, E. (2007). Forest Management Planning. Arbetsrapport 202 2007, SLU.

Internetkällor

E-delegationen (2014). Att tänka på när du använder kvantitativa metoder. <http://feedback.edelegationen.se/vlbehov/metoder/kvantitativa-metoder/vad-du-bor-tank-a-pa-nar-du-anvander-kvantitativa-metoder/> [2013–12–20].

Forest Stewardship Council, international (FSC) (2013). Public certificate search - sweden, <http://info.fsc.org/index.php#result> [2013–12–11].

Forest Stewardship Council, Sverige (FSC) (2013a). Om FSC <http://se.fsc.org/vrt-uppdrag.220.htm> [2013–12–11].

Forest Stewardship Council, Sverige (FSC) (2013b). Principer och kriterier <http://se.fsc.org/principer-och-kriterier.264.htm> [2013–12–11].

Mänskliga rättigheter, Regeringens webbplats om mänskliga rättigheter http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/020521/bb9e3648d3ba4bc99876ca6c6485a221/europa_501104.pdf [2013–12–10].

-
- Regeringen (2014). Landsbygd, natur och miljö. Rennäring, <http://www.regeringen.se/sb/d/6410/a/58131> [2014-01-09] Uppdaterad: 2013-04-25.
- Regleringsbrev Sametinget budgetår 2013: <http://www.esv.se/sv/Verktyg-stod/Statsliggaren/Regleringsbrev/?RBID=14698> [2013-11-11] Uppdaterad: 2012-12-31.
- Sametinget (2013a). Folkrätt: <http://www.sametinget.se/1097> [2013-12-10] Uppdaterad: 2013-09-12.
- Sametinget (2013b). Samhälle: <http://www.sametinget.se/8392> [2013-11-06] Uppdaterad: 2011-05-10.
- Sametinget (2013c). Näring, Renen och naturen: <http://www.sametinget.se/1130> [2013-12-22] Uppdaterad: 2010-09-27.
- Sametinget (2013d). Samhälle, Ordförklaringa: <http://www.sametinget.se/8392> [2013-11-07] Uppdaterad 2011-05-10.
- Sametinget (2014), Näring <http://www.sametinget.se/1126> [2014-01-09] Uppdaterad: 2013-09-17.
- Samiskt informationscentrum (2013a), Sápmi, Näringar: <http://www.samer.se/1220> Uppdaterad: 2012-06-28 (2013-11-06).
- Samiskt informationscentrum (2013b), Sápmi, Politik, frågor och svar http://www.samer.se/servlet/GetDoc?meta_id=1126#faq_10 (Svar av Mattias Åhrén, folkrättsjurist) (2013-12-10).
- Samiskt informationscentrum (2014a). Om sápmi: <http://www.samer.se/1032> [2014-01-02] Uppdaterad: 2012-09-17.
- Samiskt informationscentrum (2014b). Historia, tvångsförflyttning: <http://www.samer.se/1281> [2014-01-02]. Uppdaterad: 2010-10-07.
- Samiskt informationscentrum (2014c). Sápmi, språk <http://www.samer.se/1190> [2014-01-07] Uppdaterad: 2009-05-08.
- Samiskt informationscentrum (2014d). Djur & natur: <http://www.samer.se/1238> [2014-01-16] Uppdaterad: 2010-09-20.
- Skogsstyrelsen (2013c). Myndigheten, pågående projekt, Renbruksplaner <http://www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Projekt/Pagaende-projekt/Renbruksplaner1/> [2013-11-13].

Svenska samernas riksförbund, SSR (2014a). Näringar & Samhälle: Rennäring http://www.sapmi.se/nar_1_0.html [2014-01-16].

Svenska samernas riksförbund, SSR (2014b). Juridik: Renbetesmål http://www.sapmi.se/jur_3_0.html [2014-01-16].

Gruva går före rennäring (2012). Svenska Dagbladet 4 oktober, kl. 01:34. http://www.svd.se/nyheter/inrikes/gruva-gar-fore-rennaring_7552428.svd [2013-11-25].

Oddasat (2012a). Samerådet: Finland ratificerar ILO 169. Sveriges radio. Publicerat 30 maj 2012 <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=5130129> [2013-12-10].

Oddasat (2012b) FN-förbundet uppmanar Sverige ratificera ILO 169. Sveriges radio. Publicerat 26 september 2012 <http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=2327&artikel=5284692> [2013-12-10].

Övriga källor

Yttrande Sirges sameby (2013).

Av Skogsstyrelsen publicerade Rapporter:

1988:1	Mallar för ståndortsbonitering; Lathund för 18 län i södra Sverige
1991:1	Tätortsnära skogsbruk
1992:3	Aktiva Natur- och Kulturvårdande åtgärder i skogsbruket
1993:7	Betespräglad äldre bondeskog – från naturvårdssynpunkt
1994:5	Historiska kartor – underlag för natur- och kulturmiljövård i skogen
1995:1	Planering av skogsbrukets hänsyn till vatten i ett avrinningsområde i Gävleborg
1995:2	SUMPSKOG – ekologi och skötsel
1996:1	Women in Forestry – What is their situation?
1996:2	Skogens kvinnor – Hur är läget?
1997:2	Naturvårdsutbildning (20 poäng) Hur gick det?
1997:5	Miljeu96 Rådgivning. Rapport från utvärdering av miljeurådgivningen
1997:6	Effekter av skogsbränsleuttag och askåterföring – en litteraturstudie
1997:7	Målgruppsanalys
1997:8	Effekter av tungmetallnedfall på skogslevande landsnäckor (with English Summary: The impact on forest land snails by atmospheric deposition of heavy metals)
1997:9	GIS-metodik för kartläggning av markförsurning – En pilotstudie i Jönköpings län
1998:1	Miljökonsekvensbeskrivning (MKB) av skogsbränsleuttag, asktillförsel och övrig näringskompensation
1998:3	Dalaskog – Pilotprojekt i landskapsanalys
1998:4	Användning av satellitdata – hitta avverkad skog och uppskatta lövröjningsbehov
1998:5	Baskatjoner och aciditet i svensk skogsmark – tillstånd och förändringar
1998:6	Övervakning av biologisk mångfald i det brukade skogslandskapet. With a summary in English: Monitoring of biodiversity in managed forests.
1998:7	Marksvampar i kalkbarrskogar och skogsbeten i Gotländska nyckelbiotoper
1999:1	Miljökonsekvensbeskrivning av Skogsstyrelsens förslag till åtgärdsprogram för kalkning och vitalisering
1999:2	Internationella konventioner och andra instrument som behandlar internationella skogsfrågor
2000:1	Samordnade åtgärder mot försurning av mark och vatten – Underlagsdokument till Nationell plan för kalkning av sjöar och vattendrag
2000:4	Skogsbruket i den lokala ekonomin
2000:5	Aska från biobränsle
2000:6	Skogsskadeinventering av bok och ek i Sydsvetige 1999
2001:1	Landmolluskfaunans ekologi i sump- och myrskogar i mellersta Norrland, med jämförelser beträffande förhållandena i södra Sverige
2001:2	Arealförluster från skogliga avrinningsområden i Västra Götaland
2001:3	The proposals for action submitted by the Intergovernmental Panel on Forests (IPF) and the Intergovernmental Forum on Forests (IFF) – in the Swedish context
2001:4	Resultat från Skogsstyrelsens ekenkät 2000
2001:5	Effekter av kalkning i utströmningsområden med kalkkross 0 - 3 mm
2001:6	Biobränslen i Söderhamn
2001:7	Entreprenörer i skogsbruket 1993–1998
2001:8A	Skogspolitisk historia
2001:8B	Skogspolitiken idag – en beskrivning av den politik och övriga faktorer som påverkar skogen och skogsbruket
2001:8C	Gröna planer
2001:8D	Föryngring av skog
2001:8E	Fornlämningar och kulturmiljöer i skogsmark
2001:8G	Framtidens skog
2001:8H	De skogliga aktörerna och skogspolitiken
2001:8I	Skogsbilvägar
2001:8J	Skogen sociala värden
2001:8K	Arbetsmarknadspolitiska åtgärder i skogen
2001:8L	Skogsvårdsorganisationens uppdragsverksamhet
2001:8M	Skogsbruk och rennäring
2001:8O	Skador på skog
2001:9	Projekterfarenheter av landskapsanalys i lokal samverkan – (LIFE 96 ENV S 367) Uthålligt skogsbruk byggt på landskapsanalys i lokal samverkan
2001:11A	Strategier för åtgärder mot markförsurning
2001:11B	Markförsurningsprocesser
2001:11C	Effekter på biologisk mångfald av markförsurning och motåtgärder

2001:11D	Urvalskriterier för bedömning av markförurning
2001:11E	Effekter på kvävedynamiken av markförurning och motåtgärder
2001:11F	Effekter på skogsproduktion av markförurning och motåtgärder
2001:11G	Effekter på tungmetallers och cesiums rörlighet av markförurning och motåtgärder
2002:1	Ekskador i Europa
2002:2	Gröna Huset, slutrapport
2002:3	Project experiences of landscape analysis with local participation – (LIFE 96 ENV S 367) Local participation in sustainable forest management based on landscape analysis
2002:4	Landskapsekologisk planering i Söderhamns kommun
2002:5	Miljöriktig vedeldning – Ett informationsprojekt i Söderhamn
2002:6	White backed woodpecker landscapes and new nature reserves
2002:7	ÄBIN Satellit
2002:8	Demonstration of Methods to monitor Sustainable Forestry, Final report Sweden
2002:9	Inventering av frötaktssbestånd av stjärkek, bergek och rödek under 2001 – Ekdöd, skötsel och naturvård
2002:10	A comparison between National Forest Programmes of some EU-member states
2002:11	Satellitbildsbaserade skattningar av skogliga variabler
2002:12	Skog & Miljö – Miljöbeskrivning av skogsmarken i Söderhamns kommun
2003:1	Övervakning av biologisk mångfald i skogen – En jämförelse av två metoder
2003:2	Fågelfaunan i olika skogsmiljöer – en studie på beståndsnivå
2003:3	Effektivare samråd mellan rennärning och skogsbruk – förbättrad dialog via ett utvecklat samrådsförfarande
2003:4	Projekt Nissadalen – En integrerad strategi för kalkning och askspridning i hela avrinningsområden
2003:5	Projekt Renbruksplan 2000–2002 Slutrapport, – ett planeringsverktyg för samebyarna
2003:6	Att mäta skogens biologiska mångfald – möjligheter och hinder för att följa upp skogspolitikens miljömål i Sverige
2003:7	Vilka botaniska naturvärden finns vid torplämningar i norra Uppland?
2003:8	Kalkgranskogar i Sverige och Norge – förslag till växtsociologisk klassificering
2003:9	Skogsägare på distans – Utvärdering av SVO:s riktade insatser för utbor
2003:10	The EU enlargement in 2004: analysis of the forestry situation and perspectives in relation to the present EU and Sweden
2004:1	Effektuppföljning skogsmarkskalkning tillväxt och trädvitalitet, 1990–2002
2004:2	Skogliga konsekvensanalyser 2003 – SKA 03
2004:3	Natur- och kulturinventeringen i Kronobergs län 1996–2001
2004:4	Naturlig föryngring av tall
2004:5	How Sweden meets the IPF requirements on nfp
2004:6	Synthesis of the model forest concept and its application to Vilhelmina model forest and Barents model forest network
2004:7	Vedlevande arters krav på substrat – sammanställning och analys av 3 600 arter
2004:8	EU-utvidgningen och skogsindustrin – En analys av skogsindustrins betydelse för de nya medlemsländernas ekonomier
2004:10	Om virkesförrådets utveckling och dess påverkan på skogsbrukets lönsamhet under perioden 1980–2002
2004:11	Naturskydd och skogligt genbevarande
2004:12	När vi skogspolitiken mångfaldsmål på artnivå? – Åtgärdsförslag för uppföljning och metodutveckling
2005:1	Access to the forests for disabled people
2005:2	Tillgång till naturen för människor med funktionshinder
2005:3	Besökarstudier i naturområden – en handbok
2005:4	Visitor studies in nature areas – a manual
2005:5	Skogshistoria år från år 1177–2005
2005:6	Vägar till ett effektivare samarbete i den privata tätortsnära skogen
2005:7	Planering för rekreation – Grön skogsbruksplan i privatägd tätortsnära skog
2005:8a-8c	Report from Proceedings of ForestSAT 2005 in Borås May 31 – June 3
2005:9	Sammanställning av stormskador på skog i Sverige under de senaste 210 åren
2005:10	Frivilliga avsättningar – en del i Miljökvalitetsmålet Levande skogar
2005:11	Skogliga sektorsmål – förutsättningar och bakgrundsmaterial
2005:12	Målbilder för det skogliga sektorsmålet – hur går det med bevarandet av biologisk mångfald?
2005:13	Ekonomiska konsekvenser av de skogliga sektorsmålen
2005:14	Tio skogsägares erfarenheter av stormen
2005:15	Uppföljning av skador på fornlämningar och övriga kulturlämningar i skog

2005:16	Mykorrhizasvampar i örtrika granskogar – en metodstudie för att hitta värdefulla miljöer
2005:17	Forskningsseminarium skogsbruk – rennärning 11–12 augusti 2004
2005:18	Klassning av renbete med hjälp av ståndortsboniteringens vegetationstypsindelning
2005:19	Jämförelse av produktionspotential mellan tall, gran och björk på samma ståndort
2006:1	Kalkning och askspridning på skogsmark – redovisning av arealer som ingått i Skogsstyrelsens försöksverksamhet 1989–2003
2006:2	Satellitbildsanalys av skogsbilvägar över våtmarker
2006:3	Myllrande Våtmarker – Förslag till nationell uppföljning av delmålet om byggande av skogsbilvägar över värdefulla våtmarker
2006:4	Granbarkborren – en scenarioanalys för 2006–2009
2006:5	Överensstämmelse anmält och verkligt GROT-uttag?
2006:6	Klimathotet och skogens biologiska mångfald
2006:7	Arenor för hållbart brukande av landskapets alla värden – begreppet Model Forest som ett exempel
2006:8	Analys av riskfaktorer efter stormen Gudrun
2006:9	Stormskadad skog – föryngring, skador och skötsel
2006:10	Miljökonsekvenser för vattenkvalitet, Underlagsrapport inom projektet Stormanalys
2006:11	Miljökonsekvenser för biologisk mångfald – Underlagsrapport inom projekt Stormanalys
2006:12	Ekonomiska och sociala konsekvenser i skogsbruket av stormen Gudrun
2006:13	Hur drabbades enskilda skogsägare av stormen Gudrun – Resultat av en enkätundersökning
2006:14	Riskhantering i skogsbruket
2006:15	Granbarkborrens utnyttjande av vindfällan under första sommaren efter stormen Gudrun – (The spruce bark beetle in wind-felled trees in the first summer following the storm Gudrun)
2006:16	Skogliga sektorsmål i ett internationellt sammanhang
2006:17	Skogen och ekosystemansatsen i Sverige
2006:18	Strategi för hantering av skogliga naturvärden i Norrtälje kommun ("Norrtäljeprojektet")
2006:19	Kantzons ekologiska roll i skogliga vattendrag – en litteraturoversikt
2006:20	Ägoslag i skogen – Förslag till indelning, begrepp och definitioner för skogsrelaterade ägoslag
2006:21	Regional produktionsanalys – Konsekvenser av olika miljöambitioner i länen Dalarna och Gävleborg
2006:22	Regional skoglig Produktionsanalys – Konsekvenser av olika skötselregimer
2006:23	Biomassaflöden i svensk skogsnäring 2004
2006:24	Trädbränslestatistik i Sverige – en förstudie
2006:25	Tillväxtstudie på Skogsstyrelsens obsytor
2006:26	Regional produktionsanalys – Uppskattning av tillgängligt trädbränsle i Dalarnas och Gävleborgs län
2006:27	Referenshägn som ett verktyg i vilt- och skogsförvaltning
2007:1	Utvärdering av ÄBIN
2007:2	Trädslagets betydelse för markens syra-basstatus – resultat från Ståndortskarteringen
2007:3	Älg- och rådjursstammarnas kostnader och värden
2007:4	Virkesbalanser för år 2004
2007:5	Life Forests for water – summary from the final seminar in Lycksele 22–24 August 2006
2007:6	Renskadorna i plant- och ungskog – en litteraturoversikt och analys av en taxeringsmetod
2007:7	Övervakning och klassificering av skogsvattendrag i enlighet med EU:s ramdirektiv för vatten – exempel från Emån och Öreälven
2007:8	Svenskt skogsbruk möter klimatförändringar
2007:9	Uppföljning av skador på fornlämningar i skogsmark
2007:10	Utgör kvävegödslning av skog en risk för Östersjön? Slutsatser från ett seminarium anordnat av Baltic Sea 2020 i samarbete med Skogsstyrelsen
2008:1	Arenas for Sustainable Use of All Values in the Landscape – the Model Forest concept as an example
2008:2	Samhällsekonomisk konsekvensanalys av skogsmarks- och ytvattenkalkning
2008:3	Mercury Loading from forest to surface waters: The effects of forest harvest and liming
2008:4	The impact of liming on ectomycorrhizal fungal communities in coniferous forests in Southern Sweden
2008:5	Långtidseffekter av kalkning på skogsmarkens kol- och kväveförråd
2008:6	Underlag för en nationell strategi för skötsel och skydd av sumpskogar
2008:7	Regionala analyser om kontinuitetsskogar och hyggesfritt skogsbruk
2008:8	Frötäkt och frötäktsområden av gran och tall i Sverige
2008:9	Vägledning vid skogsmarkskalkning
2008:10	Områden som skogsmarkskalkats inom Skogsstyrelsens försöksverksamhet 2005–2007
2008:11	Inventering av ädellövplanteringar på stormhyggen från 1999 i Skåne
2008:12	Aluminiumhalter i skogsbäckar och variationen med avrinningsområdenas egenskaper
2008:13	Åtgärder för ett uthålligt brukande av skogsmarken – resultat från studier finansierade inom Movib
2008:14	Användningen av växtskyddsmedel inom skogsbruket

2008:15	Skogsmarkskalkning
2008:16	Skogsmarkskalkningens effekter på kemin i mark, grundvatten och ytvatten i SKOKAL-områdena 16 år efter behandling
2008:18	Effekter av skogsbruk på rennärningen – en litteraturstudie
2008:19	Hyggesfritt skogsbruk i ädellövskog – En litteratursammanställning
2008:20	Kontinuitetsskogar och hyggesfritt skogsbruk i ädellövskogar - slutrapport för delprojekt Ädellöv
2008:21	Skoglig kontinuitet och historiska kartor – en metodstudie för bokskog
2008:22	Kontinuitetsskogar och Kontinuitetsskogsbruk – Slutrapport för delprojekt Skötsel – hyggesfritt skogsbruk
2008:23	Naturkultur – Utvecklingen i försöksserien de 10 första åren
2008:24	Jämförelse av ekonomi och produktion mellan trakthyggesbruk och blädning i skittad granskog – analyser på beståndsnivå baserade på simulering
2008:25	Skogliga konsekvensanalyser 2008 – SKA–VB 08
2009:1	Åtgärdsplanering i reglerade vattendrag – arbetsgång och åtgärdsförslag i övre Ångermanälven
2009:2	Skog & Historia i Uppland – Gröna Jobb 2004–2008
2009:3	Utvärdering av metoder för kvantifiering av epifytiska hänglavar
2009:4	Kartläggning och Identifiering av kontinuitetsskog
2009:5	Skogsproduktion i stormområdet: Ett underlag för Skogsstyrelsens strategi för uthållig skogsproduktion
2009:6	Ekonomisk beskrivning av konsekvenser i samband med ledningsintrång i skogsmark
2009:7	Avverkning av nyckelbiotoper och objekt med höga naturvärden – en GIS-analys och inventeringsdata från Polytax
2009:8	Produktionsanalys i Gävleborgs län
2009:9	Skogsstyrelsens erfarenheter kring samarbetsnätverk i landskapet
2010:1	Föryngra – Vårda – Skydda – Underlag för Skogsstyrelsens strategi för hållbar skogsproduktion
2010:2	Effektiv rådgivning – Slutrapport
2010:3	Markägarenkäten. Skogsstyrelsens delrapport för undersökningarna om processen för formellt skydd 2005–2008
2010:4	Landskapsansats för bevarande av skoglig biologisk mångfald – en uppföljning av 1997 års regionala bristanalys, och om behovet av samverkan mellan aktörer
2010:5	Översyn av Skogsstyrelsens virkesmätningsföreskrifter – Analys och förslag
2010:6	Polytax 5/7 återväxttaxering: Resultat från 1999–2008
2010:7	Behöver omvandlingstalen mellan m ³ f ub och m ³ sk revideras? – En förstudie
2010:8	Åtgärdsprogram för bevarande av vitryggig hackspett och dess livsmiljöer 2005–2009 – Slutrapport
2010:9	Störningskänslighet hos lavar i barrskogar
2011:1	Polytax 5/7 återväxttaxering: Resultat från 1999–2009
2011:2	Inte klar
2011:3	Möjligheter att förbättra måloppfyllelse vad gäller miljöhänsyn vid föryngringsavverkning: Rapport efter en analys och rådgivande prioritering av åtgärder
2011:4	Fastighetsavtal – vidareutveckling av modell till flygfärdig produkt, Slutrapport
2011:5	Nedre Ångermanälven och Faxälven – förslag till miljöförbättrande åtgärder
2011:6	Upprättade renbruksplaner – 2005–2010
2011:7	Kontinuitetsskogar och hyggesfritt skogsbruk – Slutrapport för delprojekt naturvärden
2011:8	Utnedningsrapport – Långsiktig plan för Skogsstyrelsens inventeringar och uppföljningar
2012:1	Kommunikationsstrategi för Renbruksplan
2012:2	Förstudierapport, dialog och samverkan mellan skogsbruk och rennärning
2012:3	Hänsyn till kulturmiljöer – resultat från P3 2008–2011
2012:4	Kalibrering för samsyn över myndighetsgränserna avseende olika former av dikningsåtgärder i skogsmark
2012:5	Skogsbrukets frivilliga avsättningar
2012:6	Långsiktiga effekter på vattenkemi, öringbestånd och bottenfauna efter ask- och kalkbehandling i hela avrinningsområden i brukad skogsmark – utvärdering 13 år efter åtgärder mot förurning
2012:7	Nationella skogliga produktionsmål – Uppföljning av 2005 års sektorsmål
2012:8	Kommunikationsstrategi för Renbruksplan – Är det en fungerande modell för samebyarna vid samråd?
2012:9	Ökade risker för skador på skog och åtgärder för att minska riskerna
2012:10	Hänsynsuppföljning – grunder
2012:11	Virkesproduktion och inväxning i skittad skog efter höggallring
2012:12	Tillståndet för skogsgenetiska resurser i Sverige. Rapport till FAO
2013:1	Återväxtstöd efter stormen Gudrun
2013:2	Förändringar i återväxtkvalitet, val av föryngringsmetoder och trädslagsanvändning mellan 1999 och 2012

2013:3	Hänsyn till forn- och kulturlämningar – Resultat från Kulturpolytaxen 2012
2013:4	Hänsynsuppföljning – underlag inför detaljerad kravspecifikation, En delleverans från Dialog om miljöhänsyn
2013:5	Målbilder för god miljöhänsyn – En delleverans från Dialog om miljöhänsyn
2014:1	Effekter av kvävegödsling på skogsmark – Kunskapssammanställning utförd av SLU på begäran av Skogsstyrelsen
2014:2	Renbruksplan – från tanke till verklighet
2014:3	Användning och betydelsen av RenGIS i samrådsprocessen med andra markanvändare
2014:4	Hänsynen till forn- och kulturlämningar – Resultat från Hänsynsuppföljning Kulturmiljöer 2013

Av Skogsstyrelsen publicerade Meddelanden:

1991:2	Vägplan -90
1991:5	Ekologiska effekter av skogsbränsleuttag
1995:2	Gallringsundersökning 92
1995:3	Kontrolltaxering av nyckelbiotoper
1996:1	Skogsstyrelsens anslag för tillämpad skogsproduktionsforskning
1997:1	Naturskydd och naturhänsyn i skogen
1997:2	Skogsvårdsorganisationens årskonferens 1996
1998:1	Skogsvårdsorganisationens Utvärdering av Skogspolitiken
1998:2	Skogliga aktörer och den nya skogspolitiken
1998:3	Föryngringsavverkning och skogsbilvägar
1998:4	Miljöhänsyn vid föryngringsavverkning – Delresultat från Polytax
1998:5	Beståndsanläggning
1998:6	Naturskydd och miljöarbete
1998:7	Röjningsundersökning 1997
1998:8	Gallringsundersökning 1997
1998:9	Skadebilden beträffande fasta fornlämningar och övriga kulturmiljövärden
1998:10	Produktionskonsekvenser av den nya skogspolitiken
1998:11	SMILE – Uppföljning av sumpskogsskötsel
1998:12	Sköter vi ädellövskogen? – Ett projekt inom SMILE
1998:13	Riksdagens skogspolitiska intentioner. Om mål som uppdrag till en myndighet
1998:14	Swedish forest policy in an international perspective. (Utfört av FAO)
1998:15	Produktion eller miljö. (En mediaundersökning utförd av Göteborgs universitet)
1998:16	De trädbevuxna impedimentens betydelse som livsmiljöer för skogslevande växt- och djurarter
1998:17	Verksamhet inom Skogsvårdsorganisationen som kan utnyttjas i den nationella miljöövervakning
1998:19	Skogsvårdsorganisationens årskonferens 1998
1999:1	Nyckelbiotopsinventeringen 1993–1998. Slutrapport
1999:3	Sveriges sumpskogar. Resultat av sumpskogsinventeringen 1990–1998
2001:1	Skogsvårdsorganisationens Årskonferens 2000
2001:2	Rekommendationer vid uttag av skogsbränsle och kompensationsgödsling
2001:3	Kontrollinventering av nyckelbiotoper år 2000
2001:4	Åtgärder mot markförurning och för ett uthålligt brukande av skogsmarken
2001:5	Miljöövervakning av Biologisk mångfald i Nyckelbiotoper
2001:6	Utvärdering av samråden 1998 Skogsbruk – rennärning
2002:1	Skogsvårdsorganisationens utvärdering av skogspolitiken effekter – SUS 2001
2002:2	Skog för naturvårdsändamål – uppföljning av områdesskydd, frivilliga avsättningar, samt miljöhänsyn vid föryngringsavverkning
2002:4	Action plan to counteract soil acidification and to promote sustainable use of forestland
2002:6	Skogsmarksgödsling – effekter på skogshushållning, ekonomi, sysselsättning och miljö
2003:1	Skogsvårdsorganisationens Årskonferens 2002
2003:2	Konsekvenser av ett förbud mot permetrinbehandling av skogsplantor
2004:1	Kontinuitetsskogar – en förstudie
2004:2	Landskapsekologiska kärnområden – LEKO, Redovisning av ett projekt 1999–2003
2004:3	Skogens sociala värden
2004:4	Inventering av nyckelbiotoper – Resultat 2003
2006:1	Stormen 2005 – en skoglig analys
2007:1	Övervakning av insektsangrepp – Slutrapport från Skogsstyrelsens regeringsuppdrag
2007:2	Kvävegödsling av skogsmark
2007:3	Skogsstyrelsens inventering av nyckelbiotoper – Resultat till och med 2006
2007:4	Fördjupad utvärdering av Levande skogar

2007:5	Hållbart nyttjande av skog
2008:1	Kontinuitetsskogar och hyggesfritt skogsbruk
2008:2	Rekommendationer vid uttag av avverkningsrester och askåterföring
2008:3	Skogsbrukets frivilliga avsättningar
2008:4	Rundvirkes- och skogsbränslebalanser för år 2007 – SKA-VB 08
2009:1	Dikesrensningens regelverk
2009:2	Viltanpassad Skogsskötsel – Skogliga åtgärder för att minska skador
2009:3	Ny metod och nya definitioner i uppföljningen av frivilliga avsättningar
2009:4	Stubbskörd – kunskapssammanställning och Skogsstyrelsens rekommendationer
2009:5	Vidareutveckling av pågående viltskadeinventeringar
2009:6	En märkbar förändring i skogsägarnas vardag – Projekt Skogsägarnas myndighetskontakter
2009:7	Regler om användning av främmande trädslag
2010:1	Vattenförvaltningen i skogen
2010:2	Nationell tillämpning av FLEGT – Forest Law Enforcement, Governance and Trade
2011:1	Rillsyn enl 9 kap miljöbalken av verksamhet på mark som omfattas av skogsvårdslagen
2011:2	Skogs- och miljöpolitiska mål – brister, orsaker och förslag på åtgärder
2011:3	Skogliga inventeringsmetoder i en kunskapsbaserad älgförvaltning
2011:4	Uppdrag om nationella bestämmelser som kompletterar EU:s timmerförordning samt om revidering av virkesmätningsslagstiftningen
2011:5	Uppföljning av hänsyn till rennärningen
2011:6	Översyn av föreskrifter och allmänna råd för 30 paragrafen SvL – Del 1
2011:7	Hjortdjurens inverkan på tillväxt av produktionsträd och rekrytering av betesbegärliga trädslag – problembeskrivning, orsaker och förslag till åtgärder
2012:1	Förslag på regelförenklingar i skogsvårdsslagstiftningen
2012:2	Uppdrag om nationella bestämmelser som kompletterar EU:s timmerförordning
2012:3	Beredskap vid skador på skog
2013:1	Dialog och samverkan mellan skogsbruk och rennärning
2013:2	Uppdrag om förslag till ny lagstiftning om virkesmätning
2013:3	Adaptiv skogsskötsel
2013:4	Ask och askskottsjukan i Sverige
2013:5	Förstudie om ett nationellt skogsprogram för Sverige – Förslag och ställningstaganden
2013:6	Förstudie om ett nationellt skogsprogram för Sverige – omvärldsanalys
2013:7	Ökad jämställdhet bland skogsägare
2013:8	Naturvårdsavtal för områden med sociala värden
2013:9	Skogens sociala värden – en kunskapssammanställning
2014:1	Översyn av föreskrifter och allmänna råd till 30 § SvL – Del 2

Beställning av Rapporter och Meddelanden

Skogsstyrelsen,
Böcker och Broschyrer
551 83 JÖNKÖPING
Telefon: 036 – 35 93 40
växel 036 – 35 93 00
fax 036 – 19 06 22
e-post: bocker@skogsstyrelsen.se
www.skogsstyrelsen.se/bocker

I Skogsstyrelsens Meddelande-serie publiceras redogörelser, utredningar med mera av officiell karaktär.

Innehållet överensstämmer med myndighetens policy.

I Skogsstyrelsens Rapport-serie publiceras redogörelser och utredningar med mera för vars innehåll författaren/författarna själva ansvarar.

Skogsstyrelsen publicerar dessutom fortlöpande: Foldrar, broschyrer, böcker med mera inom skilda skogliga ämnesområden. Skogsstyrelsen är också utgivare av tidningen SkogsEko.

Renbruksplan (RBP) är ett kommunikations- och planeringsverktyg skapat för Sveriges samebyar. År 1999 genomfördes en förstudie och idag, 15 år senare, har 50 av Sveriges 51 samebyar påbörjat arbetet med renbruksplaner. RBP har uppfyllt sina målsättningar och bidragit till att hänsynen och samråden mellan skogsbruk och rennäring förbättrats. Genom detta kan man säga att RBP ökat rennäringens adaptiva kapacitet och bidragit till bevarande av renskötsel-samhället form och resiliens.